

DE FAGOT

KWARTAALTIJDSCHRIFT VOOR FAGOTTISTEN

NUMMER 3 | DECEMBER 2010

CONTRAFORTE

WINDOLOGY

LADY MACBETH

CONCOURS

AZZOLINI

DAG VAN DE FAGOT

Contraforte!

The new Contrabassoon
by Guntram Wolf,
in cooperation with Benedikt Eppelsheim.

VOORWOORD

(advertentie)

www.harafagotrieten.com

Ook De Fagot 2 heeft tot tal van positieve reacties geleid. Dank daarvoor.

Toen we aan dit blad begonnen, hebben we aangenomen dat het verschijnen ervan zou leiden tot een toename van het ledenaantal van de Fagotclub, nodig voor de financiële stabiliteit onder het blad. Zo is het ook gegaan; er zijn tientallen leden bijgekomen, en het ledenaantal groeit door. Maar de groei is tot nog toe niet voldoende om een voor de toekomst stabiele exploitatie te garanderen.

Om dit te bereiken zou ieder lid van de Fagotclub (die dat nog niet gedaan heeft) een nieuw lid moeten aanbrengen. Intussen kan het zijn dat we het in 2011 iets zuiniger aan doen, bijvoorbeeld met minder pagina's.

Uit de collectie van Rolf van der Geest

De Fagot 3 is gewijd aan twee recente verenigingsactiviteiten: de Dag van de Fagot en het concours. Verder wordt de contraforte belicht en introduceren we Windology. Verder bespreken we twee (nieuwe) programma's: Lady MacBeth van het Hexagon Ensemble en Humorr!!! van Bram van Sambeek en Rik Stotijn.

Tot slot ziet u in de rubriek Fagot op de planken de eerste resultaten van de intensivering van deze rubriek: zowel in het blad als op de website willen we een bredere aankondiging van concerten en andere activiteiten in verband met de fagot dan we tot nog toe hebben.

Dick Hanemaayer

De Fagot is een uitgave van Fagotclub Nederland en verschijnt vier maal per jaar.

Leden van de Fagotclub ontvangen De Fagot kosteloos. Voor 2010 (drie afleveringen) bedragen de kosten van een abonnement € 15. Het abonneetarief voor 2011 wordt in het najaar 2010 vastgesteld.

Aanmelden voor abonnementen: defagot@fagotclub.nl
Informatie over advertenties: mail defagot@fagotclub.nl

Omslagfoto: Fagot van Thom de Klerk
Redactie: Dick Hanemaayer
Vormgeving: Textcetera
Druk en verzending: Control Media bvba, Wildert, België

Overname van teksten en afbeeldingen uit dit blad is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de Fagotclub; mail: defagot@fagotclub.nl.

Disclaimer: van illustraties is getracht de rechthebbende te achterhalen. In geval dat niet gelukt is, kunnen belanghebbenden zich melden op defagot@fagotclub.nl.

COLOFON

INHOUD

DAG VAN DE FAGOT	4
CONTRAFORTE	8
WINDOLOGY	10
RECENSIES	13
LADY MACBETH	15
LEF	17
AZZOLINI	18
WORKSHOP	20
COLLECTIE MUZIEKINSTRUMENTEN	22
NIEUWS UIT DE WERKPLAATSEN	24
FAGOTWEBSITES	25
FAGOT OP DE PLANKEN	26

DAG VAN DE FAGOT

Dick Hanemaayer

De Dag van de Fagot, zaterdag 27 november, plaats van handeling: de Sweelinckzaal in het Conservatorium van Amsterdam. Georganiseerd door Ronald Karten en Jos de Lange kwamen langs: optredens van conservatoriumstudenten; de fagonello van Johannes Wahrig; een fagot van Thom de Klerk, met Joep Terweij sprekend over zijn samenwerking met Thom de Klerk; Divertimento voor fagot solo van Kees Olthuis gespeeld door Lente Bakker, de winnares van het recente concours van de Fagotclub en vervolgens uitgelegd door Jos de Lange; samenspel onder leiding van Jos de Lange; en improvisatie door 15 fagottisten onder leiding van Marieke voor de Wind. Op deze pagina's ziet u een fotoverslag, plus enkele korte teksten.

Conservatorium studenten spelen Piggs

FAGONELLO

Fagonello? Een nieuwe kinderfagot, ontwikkeld door Johannes Wahrig, bespeelbaar voor kinderen vanaf vijf jaar. Ofschoon er ook wel de mening was dat kinderen van vijf jaar ademtechnisch nog niet in staat zijn om fagot te spelen. De fagonello weegt 1350 gram, is goed in balans en lijkt op een dulciaan.

Welkomstwoord
van Ronald
Karten

- Einteilige Bauweise – S-Bogen draufstecken und los geht's...
- Tonumfang: C – b1 (ES und CIS optional)
- Tonlage und Griffweise: Fagott, dt. System, der Fagonello klingt also wie ein richtig großes Fagott
- Fingerabstände ungefähr wie Altblockflöte
- Tonlöcher innen überstehend gegen Wasser
- Gespiegelte Klappenanordnung b/E/fis
- Kombinierte Oktavklappe
- Inkl. Daumen - Fis - Mitnehmer
- Ergonomische Mechanik & „S“ - Bogen – hochglanzversilbert
- „S“ - Bogen mit Spezialbiegung und Steg gegen Abknicken
- Pianolochbetätigung über Schiebering
- Spezial - Schraubhandstütze
- Kein Kunststoff - klingendes Holz
- Korpuslänge: 93,5cm
- Gesamtgewicht inkl. S-Bogen: 1350g !
- Bruchfester, regensicherer & gefütterter Bag mit aufgesetzter Zubehörtasche, Hardcover - „S“ - Bogen - Tasche
- 100% in Deutschland hergestellt

Bron: <http://www.gesangsunterricht-in-dresden.de/fagonello-features.htm>

Maarten Vonk presenteert de fagonello

Samenspel

Joep Terweij bespeelt de fagot van Thom de Klerk

Joep Terweij vertelt

Fagot Thom de Klerk

Kleppen fagot Thom de Klerk

Ring fagot Thom de Klerk

THOM DE KLERK

thom de Klerk, voormalig fagottist van het Concertgebouworkest en bouwer van een aantal fagotten. Via omwegen is een exemplaar terecht gekomen bij Ronald Karten, thans fagottist in het Koninklijk Concertgebouworkest. Dit exemplaar is gebouwd voor Gloria Soloway, die ooit als eerste vrouwelijke houtblazer enkele jaren in het Concertgebouworkest speelde. Gloria had eigenlijk graag een witte fagot met gouden kleppen willen hebben; het werd een blank-houten fagot met goudkleurige kleppen, wel met een versierde ivoren ring. Thom de Klerk werd

ooit aangetrokken door de Franse bouwer Cabaud om fagotten te beoordelen. Pas als hij een fagot had goedgekeurd, ging het instrument in de verkoop. Nadat Cabaud stopte, is Thom de Klerk zelf fagotten gaan bouwen, waaronder deze voor Gloria Soloway. Hoe het instrument is vergaan, is niet helemaal bekend. Wel is bekend dat het instrument terecht kwam bij een hoogleraar aan de medische faculteit van de universiteit in Cambridge. Ter bestrijding van de leegte na pensionering is deze man fagotten gaan verzamelen, waaronder dit instrument van Thom de Klerk. Langs deze weg is het instrument recent terecht gekomen bij het Koninklijk Concertgebouworkest.

Joep Terweij was leerling en collega van Thom de Klerk en vertelt enkele van zijn ervaringen.

Thom de Klerk was een voortreffelijk fagottist, een gedreven en zeer betrokken coach en leraar. Hij was ook een 'fantast', met veel financiële perikelen, en het was niet altijd raadzaam hem tegen te spreken. In zijn fabriek aan de

Nes had hij bankwerkers werken die heel goed raamkozijnen konden maken; maar voor het maken van fagotten gelden andere eisen aan vakmanschap. Hij betaalde zwart, dus op enig moment liet de belastingdienst beslag leggen op zijn salaris bij het Concertgebouworkest. Hij kocht vaak loten, maar zonder succes. Hij woonde in een huurwoning; toen hij enige tijd geen huur had betaald, zette zijn huisbaas al zijn muziek bij het grootvuil. Hij reed in het Olympisch Stadion een fietswedstrijd tegen wielrenner Jan Dersken en werd daarover de volgende dag door de directie van het Concertgebouworkest onderhouden: wielrennen past niet bij de status van een fagottist in het Concertgebouworkest.

Thom de Klerk was een voorbeeldige, inspirerende leraar, 'hij dacht voor je en met je mee'. Ook wanneer hij ver weg was. Uit een brief aan Joep Terweij: 'Bedenk dat als je eenmaal in de bak [orkestbak bij de opera] zit, dan kom je er niet meer zo makkelijk uit'. Eén van zijn vele adviezen was: 'Als je fagot speelt, moet je mijn naam laten horen: thom thom thom'

Lente Bakker speelt Divertimento

Jos de Lange legt Divertimento uit

Improvisatie met Marieke voor de Wind ('Doe je ding')

de contraforte -

EEN VERRIJKING VAN HET FAGOTSPEL

INTERVIEW MET MARIEKE STORDIAU

Marieke Stordiau is de eerste fagottiste in Nederland die de contraforte bespeelt. Zij is lid van het Nederlands Blazers Ensemble en het Hexagon Ensemble, en beschouwt het bespelen van de contraforte als een verrijking van het vak.

'Ik heb de contraforte voor het eerst gehoord in 2008 op de *Dag van de Fagot* in het Amsterdamse Conservatorium. De instrumentenbouwer Peter Wolf vertelde over het instrument en Guus Dral gaf een demonstratie. Ik had zelf ook even de gelegenheid om het instrument te proberen en was meteen aangenaam verrast. Mijn spontane reactie was 'doe mij er maar één'. Het was een heel primaire reactie, niet gebaseerd op goed nadenken en uitproberen. Maar gevoelsmatig klopte het instrument voor mij. En na nog een paar keer gespeeld te hebben wist ik het zeker. Ik wil een contraforte bespelen! Daar kan ik een klank op maken die verder gaat dan de mogelijkheden op een contrafagot. Ik ben gevallen voor het instrument, niet zo zeer als vervanging van de contrafagot, maar omdat het instrument nieuwe dimensies aanspreekt. Ik ben heel gelukkig dat het NBE een contraforte wilde aanschaffen en had het instrument binnen vijf maanden in huis.

KERN

Eén van de kwaliteiten van de contraforte is volgens Marieke dat het instrument een zeer kernachtig geluid heeft, meer dan de contrafagot. 'De contrafagot geeft veel trillingen om de kern heen, de contraforte heeft veel kern in het geluid. Daardoor kan je goed richting maken. Verder is-ie opvallend zuiver, gelijkmatig van geluid en spreekt zeer goed aan. Hij kan ongelooflijk zacht en je kan er ook direct en heel sterk op spelen. Daar maakt Wolf reclame mee

en dat is ook echt zo. Je kunt een indrukwekkende hoop lawaai maken en ook heel zacht spelen. Ik merk zowel in het NBE als in Hexagon dat het mij lukt om mooier te kleuren en te mengen met andere instrumenten dan dat ik dat kan op de contrafagot. Kleuren en mengen is een van de redenen waarom fagot spelen zo leuk is. Met de contraforte gaat dat ook heel goed. Verder heeft de contraforte een groter bereik dan de contrafagot, meer dan vier octaven vanaf de lage a. De contraforte is een verrijking van het fagotspel'.

RIETEN

Op de contraforte zijn grote dynamische verschillen mogelijk, van fluisterzacht tot snoeihard. 'Voorwaarde daarvoor is uiteraard dat het riet goed moet zijn. De rieten van de contraforte zijn een halve centimeter langer dan die van de contrafagot en er wordt minder hout weggehaald dan bij contrafagotrietten. Die grote rieten passen perfect bij de contraforte. Ook trillen ze beter dan een riet van de contrafagot en er zijn grote dynamische verschillen mogelijk. Maar het is wel mogelijk om contraforte te spelen of contrafagotrietten. Wolf levert een verlengstuk waar het contrafagotriet op past. Maar een speciaal contraforteriet vind ik beter. Wolf levert rieten en zelf ben ik nog aan het experimenteren. Ook contrafagotist Hans Wisse is er mee bezig. Het zou leuk zijn wanneer er een stuk geschreven zou worden waarin de mogelijk-

heden van de contraforte gebruikt worden, zoals het bereik en de dynamiekverschillen'.

WEERSTAND

'Ik ken contrafagottisten die de contraforte wat licht vinden blazen. Een Heckel contrafagot biedt inderdaad meer weerstand. Ik ben inmiddels gehecht geraakt aan het soepele aanblazen van de contraforte. Die souplesse geeft mij veel muzikale vrijheid en inspiratie.'

Het NBE had een oude, merkloze Oost-Duitse contrafagot met allerlei problemen: onzuivere noten, sommige spraken zeer direct aan, andere zeer slecht, sommige noten waren

dof, andere weer heel helder. Dan is het heel hard werken om er iets uit te krijgen wat je voor ogen staat qua klank. In dit opzicht is de contraforte een verademing. Ik speel vanuit een klankideaal. Op de contraforte kan ik dat – vraag me niet hoe – verwezenlijken.’ Er wordt wel gevonden dat een contraforte beter geschikt is in een kamermuziekzetting dan in een orkest. ‘Misschien is dat zo. Misschien ook niet. Hans Wisse speelde een tijdje geleden op de generale repetitie van een Puccini-opera, deels op de contrafagot, deels op de contraforte. We vonden dit een interessant experiment. Ik ben in de zaal gaan zitten. Het klonk beide zeer goed. (Al werd ik nogal afgeleid door de geweldige uitvoering van het RPhO.)

DE PREMIÈRE

In antwoord op de vraag hoeveel tijd het gekost heeft om wegwijs te raken op de contraforte: ‘Ik werd gebeld door De Nieuwe Philharmonie Utrecht. Hun plan was om *Ma Mère l’Oye* van Ravel te spelen, op originele instrumenten uit de tijd dat het

stuk gecomponeerd werd. Omdat ze geen contrafagottist met zo’n instrument konden vinden, kwamen ze bij mij terecht met de vraag om het op contraforte te spelen. Ik heb ja gezegd hoewel dat wat overmoedig was, want ik had het instrument toen nog niet eens in huis. De contraforte kwam twee weken voor de eerste repetitie aan. Veel tijd om te studeren had ik dus niet. Het debuut was leuk en spannend. Dit was dus de eerste keer dat ik de contraforte in een orkest gebruikte en dat dan direct met een grote solo. Wel vroeg de dirigent een paar maal om zachter te spelen. Maar ja, je bent het beest of je bent het niet. (De contrafagotsolo verbeeldt *La bête* in het sprookje *La belle e la bête* uit *Ma Mère l’Oye*.) Dit verhaal om te illustreren dat het weinig tijd heeft gekost om op een contraforte wegwijs te worden. De vingerzettingen zijn vrijwel gelijk aan die van de contrafagot. De flageoletklep voor de hoogte is wel een duidelijke toevoeging. Om het instrument goed te leren kennen zal er echter nog veel tijd overheen gaan.’

NUMMER 24

De contraforte die Marieke bespeelt (24) was de eerste in Nederland. ‘De enige andere Nederlandse fagottist die bij mijn weten ook contraforte speelt is Alban Wesley, fagottist van het Calefax Rietkwintet. Inmiddels hebben arrangeurs het instrument al ontdekt en schrijven er nu partijen voor. Bijvoorbeeld in *Lady Macbeth*, een arrangement van Kees Olthuis van Sjostakovitch’s opera *Lady MacBeth*. Het is een prachtige partij met mooie contrafortenoten; laag, functioneel en donker van sfeer. Een ander voorbeeld is het NBE-programma *Het Paradijs* waar arrangeur Hans van der Heide in zijn bewerking van Haydn’s *Die Jahreszeiten* ook voor contraforte schrijft. Ook Willem van Merwijk gebruikt het instrument in diverse arrangementen voor het NBE. Het enige nadeel van het instrument is dat-ie geweldig zwaar is, nog zwaarder dan de contrafagot. Dus het is een heel gedoe om ermee te reizen. Ik sjouw me een ongeluk!’

Marieke Stordiau

Ik studeerde hoofdvak fagot aan het Amsterdams conservatorium bij John Mostard. Later bij Brian Pollard.

Van 1984 tot 2001 was ik fagottist in het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Sinds 2001 replaceer ik regelmatig in de orkesten van Den Haag, Hilversum, Amsterdam en Rotterdam.

Vanaf 1992 maak ik deel uit van het Nederlands Blazers Ensemble.

In 2002 richtte ik Stichting De Luie Vrouw op. Deze stichting initieert voorstellingen waarin sprookjes uit steeds verschillende culturen een hoofdrol spelen. In verschillende kamermuziekbezettingen en in samenwerking met componisten en vertellers ontstonden vertelconcerten voor jong en oud. Ook werden er twee cd’s gemaakt: *De Wolkenberg* (Oosterse sprookjes) samen met Peter van der Linden, Marijn Korff de Gidts en *De twaalf vensters van Kristal* (Russische sprookjes) met Peter van der Linden, Marijn Korff de Gidts en Jacobien Rozemond. De VPRO zond in 2002 Japanse sprookjes uit in Villa Achterwerk met de titel “Sprookjes uit het land van de rijzende zon”. In tientallen concertzalen, op scholen en op festivals klonken Russische, Oosterse, of zigeuner sprookjes met titels als “De dankbare boom” of “De

dansende Kraanvogel” Of “de Samoerai krijger en de zenmeester.”

Na zeven jaren waren de sprookjes van De Luie Vrouw verteld.

In 2007 werd ik de fagottist in het Hexagon ensemble.

Komende seizoenen spelen we oa de bloedstollende productie “De Lady Macbeth uit het district Mtsensk.” Samen met acteurs Christine Ewert en Carol Linssen. Kees Olthuis bewerkte voor deze productie gedeelten van de opera “Lady Macbeth” van Sjostakovitch. Voor 5 blazers en piano. Ook heb ik wel eens een prijs gewonnen: De eerste prijs bij gymnastiekvereniging WIVOS in Arnhem op het onderdeel evenwichtsbalk. 12 jaar was ik toen. Muziek maken is het mooiste wat er is. Er is dus helaas niet zo veel tijd over voor al die andere leuke dingen in het leven, zoals reizen, mooie boeken lezen, tuinieren, dansen, luieren, koken en eten. Die laatste twee komen er naast muziek maken nog het beste af.

Ik bespeel een Heckel uit het bouwjaar 2002. Een klassieke fagot: een Grenzer kopie gemaakt door Peter de Koningh en een Contra Forte (Wolf). Bron: www.nbe.nl

Waarom Wolf de contraforte ontwikkelde terwijl er goede contrafagotten zijn

Guntram Wolf

Vertaling en uitwerking van de tekst Maarten Vonk

Guntram en Peter Wolf (vader en zoon) hebben zich daarbij de volgende doelen gesteld:

- 1 een instrument maken met een groter dynamisch bereik dan de gebruikelijke contrafagot.
- 2 een exacte zuiverheid en een vollere klank die meer op de gewone fagot lijkt en ook nog eenvoudige grepen over het hele bereik.
- 3 een compact instrument bouwen met een kleppensysteem dat door mensen met grote en kleine handen kan worden bespeeld.

Om doel 1 en 2 te bereiken was er nog al wat te werk te verzetten. Een compleet nieuwe boringconcept werd berekend om een meer op de fagotgelijkende boventoonreeks te verkrijgen.

De boring, ofwel het verloop van de binnenkant van een instrument, is sinds het ontstaan van de fagot eigenlijk niet veranderd. Ruim 300 jaar geleden uitgerekend als vergrote fagot door, heel simpel gezegd, alle maten te vermenigvuldigen met een bepaalde factor voldeed in de ogen van Wolf niet meer. De contrafagot heeft gewoon te weinig kracht en klank om goed hoorbaar te blijven in een groot orkest. Een euvel dat trouwens ook voor de gewone fagot geldt. Overdreven en kort door de bocht gezegd; Als een contrafagot luid speelt dan knettert het en bij zacht spel ruist het (en dat durf ik te zeggen als voormalig contrafagottist). De uitdaging was om een instrument te bouwen met de klank van de fagot, maar met de openheid in klank van de tuba. Een tuba kan heel luid maar ook zacht spelen. Als is het nog zo zacht je hoort nog steeds een echte klank. Het piano van de contraforte moest open blijven en in de forte passages moest het wel wat te zeggen hebben.

Door alles met mooie computerprogramma's volgens nieuwe modellen uit te rekenen zijn ze eruit gekomen. Vervolgens duurde het nog een paar jaar voordat de eerste exemplaren werkelijk werden uitgezet. Ik heb de contraforte nu in 6 jaar zien en voelen groeien. In het begin had ik er niet

zo veel mee en kon er nauwelijks op spelen. 2 jaar geleden kwam voor mij de omslag. Het besef van; Yes dit is echt veel beter dan wat we gewend zijn!

Door de berekeningen kwam naar boven dat de boring wijder moest en de toongaten groter. En wat ook zeer belangrijk bleek dat de toongatposities en toongatgrootte onwaarschijnlijk precies moesten worden uitgevoerd. Om bepaalde effecten te bereiken werd dit gecombineerd met nauwkeurig werkende flageoletkleppen (de sleepkleppen op de fagot).

Door goed gebruik te maken van het effect van deze kleppen werd het mogelijk om eenvoudig zeer hoog te spelen. De contraforte heeft een bereik van viereneenhalf octaaf! In de meeste familiebedrijven groei je van jongs af aan mee in de fabriek. Zie Heckel, Püchner en Schreiber). Peter Wolf heeft, voor hij in het bedrijf van zijn vader kwam werken, een fijnmetaal opleiding gevolgd. Daardoor kan hij voor sommige technische problemen een andere minder traditionele oplossing ontwikkelen.

Zoals een compleet nieuw systeem voor de klepophanging. Wolf heeft dit systeem dan ook gepatenteerd. Dit systeem zorgt voor een absoluut geruisloze werking van de kleppen. Één keer afstellen in de fabriek en dan hoeft het na het verlaten van de fabriek nooit worden bijgesteld!

Ik zal verklappen hoe het werkt: de klep wordt aan één kant door middel van een

schroef aan het mannetje vastgezet. Tussen het mannetje, de schroef en de klep komt een cilindrisch lager van nylon. De andere kant van de klep wordt ook van schroefdraad voorzien, daar komt ook schroefdraad in alleen deze schroef heeft geen kop en kan daar ook binnen het nylon lager wat heen en weer schuiven zonder in aanraking te komen met metaal. Zie foto 1

Ter informatie; Traditioneel monteren alle bouwers de kleppen tussen conische schroefjes. Het voordeel is dat als je de schroef verzinkt de lengte en de breedtespeling in een keer kwijt bent. Het nadeel is dat er altijd weer speling ontstaat door slijtage en dat fagotten altijd weer gaan kleppen.

Wat ook nog nooit vertoond is bij muziekinstrumenten is een systeem van trek- en duwstangen om de kleppen te bedienen. Deze kunnen zeer nauwkeurig worden afgesteld en geven een zeer stabiel gevoel bij het bespelen. Zie foto 1.

Doel 3 werd bereikt door technische oplossingen te zoeken.

In de eerste beide buizen werd een automatische condensafvoer ontworpen, waardoor het "waterprobleem" was opgelost, maar omdat sommige contrafagottisten toch zelf controle willen houden kan dat ook met de hand bediend worden zoals bij de contrafagot. Het hele instrument is zeer compact gebouwd om verschillende redenen:

1

2

3

- 1 Je moet er wel omheen kunnen kijken als je speelt.
- 2 De klepovergangen van buis naar buis moesten zo kort mogelijk worden gehouden voor betere werking en afstel-mogelijkheden. Daarom de duw en trek-stangen.
- 3 De overgangen van buis naar buis, de tappen, moest beter sluiten.

Door de nieuwe compacte bouwwijze werd het mogelijk om een instrument te construeren dat voor kleine en grote handen eenvoudig te bespelen is. Door diezelfde compacte bouwwijze hebben we een nog nieuw type klep ontwikkeld. De traditionele klep voor het es (zeg maar pianomechaniek bij de fagot) heeft geen statische verbinding meer, maar wordt nu bediend door een flexibele verbinding, zoals een gaskabel van een brommer. *Zie foto 2.*

De klankbeker is niet zoals bij de meeste contrafagotten van halverwege naar benedengericht gebouwd, maar deze zit aan de bovenkant waardoor de klank veel beter kan stralen over het orkest in plaats van te verzanden tussen de stoelen en kleding van de orkestleden.

Het is om de lastig om de overgangen tussen de buizen onderling luchtdicht te krijgen. Meestal wordt daar net als bij de tappen van de gewone fagot kurk of draad voor gebruikt. Voor de contraforte is een systeem ontwikkeld met een zeer precieze rubberen O-ring afdichting. Deze sluit 100 % luchtdicht af door een zelfcenterend conusverloop.

De grondpen is volledig traploos instelbaar doordat de hele pen een schroefdraad rondom heeft gekregen. Mede daardoor kan het instrument nooit door zakken tot

op de grond zoals dat kan bij een gladde pen van een contrafagot. Speciaal voor het Nederlands Blazers Ensemble is een extra lange grondpen gemaakt zodat er staand gespeeld kan worden. *Zie foto 3*

Nog een bijzonderheid aan de contraforte is dat er met veel verschillende soorten rieten gespeeld kan worden. Het door Wolf ontwikkelde riet is vrij breed en lang. Echter met een speciale opzethuls kan er ook perfect gespeeld worden met de gewone contrafagotrietten.

Bij deze bedank ik Maarten Vonk voor zijn getoonde inzet om in onze werkplaats in Kronach de ins en outs te komen leren over de bijzondere afstelling van onze contraforte. Hij kan ook de gepatenteerde cilindrische schroefjes monteren.

WARM ONTHAAL

Impressie van de 5e fagottendag door het Phenix Fagottenkwartet

Hennie Stempher

Zondag 26 september 2010 was het vroeg op. Om half tien in Leuven zijn, maar nog wel 250 km rijden. Onderweg ging het ook nog even mis bij het ingewikkelde wegennet bij vliegveld van Zaventem. Toch het Lemmens Instituut gevonden, alleen de ingang was niet direct duidelijk.

Ik was op pad naar de 5e Fagottendag, georganiseerd door het Phenix Fagottenkwartet. Dit kwartet staan onder leiding van Dirk Noyen, de drie andere leden zijn Koen Coppé, Filip Neyens en Wim Van Volsem; allen studeerden ooit bij Dirk.

Bij binnenkomst stonden twee vaders achter de ontvangstbalie, "Onthaal" stond op de poster aan de tafel. Hun welkom voelde meteen als een echt welkom, een warm onthaal. Het was een drukte van belang. Ik schat dat er zo'n 70 fagottisten waren.

De dag was voor de meeste deelnemers al begonnen met de instude- ring van de werken voor het fagottenchoir. Iedereen had de muziek

per e-mail toegestuurd gekregen. De niveaus waren van onder tot boven, van net twee noten kunnen spelen tot professionals. De morgen was ingeruimd voor de repetitie van het fagottenorkest en voor masterclasses door Dirk Noyen. Zijn voormalige leerlingen leidden het orkest. 's Middags gaven Danny D'Haene en Iwein D'Haese workshops over rieten. Kort na de lunchpauze repeteerde het kwartet. Op een hoger gelegen etage waren verschillende exposanten. Instrumenten en essen proberen, de beensteun voelen, de nieuwe contraforte aanblazen, bekende en onbekende fagotattributen in de hand houden en jezelf de vraag stellen: "Heb ik nodig, koop ik het?".

De gezellige en onderhoudende dag is afgesloten met een concert door het Phenix Fagottenkwartet en het fagottenchoir. Het publiek bestond uit familieleden van de jongere garde en andere belangstel- lenden. Als vertegenwoordigers van FagotClub Nederland hebben ondertekende en Hannie van der Westen flink genetwerkt en aandacht gevraagd voor het concours.

Op de terugweg ging het bij Zaventem en één keer goed. Een leuke dag, veel mensen leren kennen. Een warm onthaal.

WINDOLOGY:

To clamp or not to clamp?

Andrea Ridilla, Oxford, Ohio

Als dat de vraag is, dan is Andrea Ridilla ervan overtuigd dat Windology het antwoord kan geven. Zij is docent hobo aan de Universiteit van Miami in Oxford, Ohio (USA) en ontwerpt samen met Udo Heng de Ridilla-Heng Hobo Rietvormsnijder.

“Waarom spreken mijn lage noten niet aan”, “waarom zijn mijn inzetten te laat”, hoe kan ik meer flexibiliteit tussen registers creëren?” Als deze vragen je bekend voorkomen, zou *Windology* je wel eens de oplossing kunnen brengen. Of je nou worstelt met vingertechniek, lipflexibiliteit, tongtechniek, vibrato of isometrische spierspanning - verkeerde ademhaling zou er wel eens de oorzaak van kunnen zijn.

Het doel van bijna elke beginnende jonge hobo student is spelen/muziek maken en de schoonheid van muziek te ervaren. Techniek is het ietwat minder bewandeld pad, totdat de student op een dag tegen problemen aanloopt die hem belemmeren in het uitvoeren van zijn (of haar) favoriete stuk. Ik ben nog nooit een jonge student tegengekomen bij wie het primaire doel was – in het kader van het hobo spelen – het ontleden van spanning. Veel te saai! Dat heeft toch niets met muziek te maken. Misschien klinkt tennis dan wel een stuk interessanter als vrijetijdsbesteding. Het liefst zouden we “gewoon” op een ongekunstelde en natuurlijke manier hobo willen spelen, en er heel veel plezier aan beleven. Spanning tijdens het hobo spelen komt maar al te vaak voor en het kan zelfs de meest enthousiaste hobospeler verstikken. Het goede nieuws is dat het mogelijk is om op een natuurlijke manier te leren spelen op de hobo.

Inefficiënte ademhaling vormt de kern van vele spanningsproblemen bij hoboïsten, en van een strakke kaak. Als de luchtspanning aan het riet afneemt, ook al is het maar een fractie van een seconde, zal de kaak gaan klemmen, knijpen of bijten, zoals het ook vaak genoemd wordt. Bijten, of juist niet bijten wordt gedeeltelijk bepaald door het

afwezig zijn van ongewenste spierspanning, en door de beschikbaarheid van een goede luchttoevoer aan het riet. Als er sprake is van isometrische spanning ergens in het lichaam terwijl we hobo spelen, is spanning in de kaak het logische gevolg. Leren de kaak te ontspannen kan een enorme uitdaging zijn, omdat dit gaat over het ontwikkelen van een bewustzijn van het gehele respiratoire mechanisme (ademhalingsorgaan en bijbehorende spieren). Maar het is zeker de moeite waard.

Interdisciplinair onderzoek heeft geleid tot nieuwe vormen van leren zodra hoboïsten zich beginnen te verdiepen in anatomie, basis ademhalingsfysiologie en de bewegingen van het lichaam met als doel zich verder te ontwikkelen dan alleen op muzikaal gebied. Ik beschrijf de wetenschap met betrekking tot het ademen, het produceren van lucht en deze te verplaatsen, en hoe ondertussen spieren en gewrichten te ontspannen als *Windology*. Inzicht hierin leidt tot meer vertrouwen en tot het vermogen om hobo, lichaam en muziek te verenigen in het streven naar muziek in al haar schoonheid ten gehore te kunnen brengen. Het kan de innerlijke lyrische stem door de hobo ontketen.

WAT IS PRECIES WINDOLOGY?

Bij blazers/blaasmuziek is de essentie van hoe te ademen en hoe de lucht te doen verplaatsen altijd naamloos geweest. Het is niet anatomisch, alhoewel er wel anatomie bij komt kijken. Het is niet echt fysiologisch, maar er komt wel fysiologie bij kijken.

Windology is de studie over hoe de lucht beweegt van hoboïst naar hobo, hoe het te versnellen en te vertragen om gelijkmatigheid van de registers, dynamische flexibiliteit, klankkleur en expressie te creëren.

Spannende nieuwe doorbraken hebben het mogelijk gemaakt om van een student waarvan eerst gedacht werd dat hij geen talent had (door gebrek aan kennis over de rol van het lichaam in de luchttoevoer) een flexibele, gelukkige en optimistische hoboïst te maken.

Windology kan gecompliceerd zijn maar het onderzoekspotentieel ligt nog helemaal open. Het doel van dit artikel is om sommige gecompliceerde processen te vereenvoudigen tot een gebruikersvriendelijke toepassing, en om interesse bij de lezers te stimuleren om zich er verder in te verdiepen.

Analyse leidt tot verlamming (*analysis leads to paralysis*) is een bekend gezegde onder muzikanten die ermee gezegd zijn dat zij geen technische handicaps hebben. De afgelopen eeuw heeft ons verblijd met de verspreiding van de Alexander Techniek, die antwoorden onthult over de mysteries van de bewegingen van het lichaam tijdens een optreden. Ik verwacht dat de volgende grens zal zijn dat fundamentele anatomie en ademhalingsfysiologie een vast onderdeel van het onderwijsprogramma van hobostudenten zal worden, iets dat al sinds jaren volstrekt noodzakelijk en verplicht is bij vocale trainingen. “Ken uzelve” is het devies voor het hobo spelen. We weten niet of Socrates hobo speelde naast zijn dagelijkse bezigheden, maar als dat wel het geval was, dan was deze uitspraak zeker een verwijzing naar geest en lichaam.

Begrijpen hoe lucht door het lichaam beweegt in een wetenschappelijke context kan erg gecompliceerd zijn, maar het kan een grotere uitdagender worden om binnen te treden in het mysterie van therapie

op basis van zelfanalyse: wat doe je als je speelt, wat gebeurt er eigenlijk? Velen van ons zijn begonnen zonder professionele instructies voor toonvorming, en we hebben ons onbewust verkeerde gewoontes eigen gemaakt. Blazers kunnen zich alleen maar *voorstellen* wat er van binnen gebeurt aangezien het lichaam niet transparant is. Ik begin altijd eerst met het uitleggen van *Windology*, en zodra de student de leer met betrekking tot het blazen onder de knie heeft, komt de zelfanalyse-therapie aan bod. Bewustwording leidt tot verandering, en verandering begint onbetwistbaar in de geest. Nadat het beheersen van de wetenschap van *Windology*, en van de navigatie in de diepe wateren van zelfanalyse een feit zijn, is het vermogen om te veranderen voor iedereen voorhanden.

Evenwichtig onderwijs omvat een breed scala van onderwerpen met betrekking tot techniek, muzikaliteit, interpretatie, expressie en inspiratiebron voor de verbeelding. Studenten leiden tot "*thinking outside of the box*" is niet altijd gemakkelijk, maar het effent duidelijk wel de weg naar creativiteit. De eerste keer dat een leerling bij mij op les komt, zeg ik: "Ben je je ervan bewust dat je lichaam de helft van je instrument is?" Dit concept komt zelden op bij studenten: die zijn in eerste instantie juist gericht op het bespelen van een muziekinstrument. Ik moedig studenten aan het stuk hout even te vergeten, en zich voor te stellen dat ze zanger zijn. De hobo is niet meer dan een ontvanger van adem - een middel, voor het maken van muziek. Haal adem voor je lichaam en niet voor de hobo, stel ik voor. Deze aanpak bevordert een geïntegreerde relatie tussen de hobo en de hoboïst, met een onderlinge afhankelijkheid tussen beide. Hier begint de transformatie van het mentale concept.

VOORDAT JE BEGINT: DEFINIEER JE "SPEEL-FILOSOFIE"

Het definiëren van een filosofie of aanpak om te spelen is zeer waardevol, omdat we meestal spelen op de manier waarop we denken dat we spelen. Er zijn verschillende "denk"-methodes voor het spelen op de hobo, en velen daarvan zijn terecht: sommige spelers geven er de voorkeur aan om bij hobospelen op instrumentaal niveau te denken, en anderen - inclusief mijzelf - prefereren de vocale benadering. Adembeheersing voor een zanger is gelijk aan blazen voor een hoboïst. Het gaat erom hoe de zanger streeft naar het handhaven van balans, doorstroming en controle. Kaakflexibiliteit is essentieel voor mooi zingen: zonder dat zouden zangers nooit lip- en tongbewegingen kunnen uitvoeren, toonkleur aan-

brenge en/of manipulatie van de mondholtte kunnen toepassen. Het vrijmaken van de kaak tijdens het hobospelen is gunstig voor al deze doeleinden. Echter, tijdens het hobospelen moet de lucht vaak met veel grotere snelheden verplaatst worden dan bij het zingen. Een zanger hoeft alleen maar de stembanden te laten vibreren, terwijl een hobospeler veel meer moet doen om het vibrerende mechanisme dat bij de hobo hoort - het dubbelriet - te bereiken. Hierbij maakt de lucht een omslachtige reis die veel verder reikt dan de vocale accoorden.

EEN GOED RIET!

Voordat je verder leest: start je *Windology*-studie met een goed riet! Hobospelen kan uitdagend zijn en is gericht op vele niveaus. Maar dit artikel begint met het uitgangspunt dat de instructies worden uitgevoerd met een stabiel, goed aanspreekbaar riet. Zonder een goed riet zal elke poging om de kaak vrij te maken leiden tot een teleurstelling.

WAT IS WIND?

Lucht is overal om ons heen en in ons. Maar wat is wind? Wind in de atmosfeer wordt gecreëerd door drukveranderingen in de lucht, veroorzaakt door diverse weerpatronen. Verhoogde druk veroorzaakt hogere snelheden van de wind, verlaagde druk veroorzaakt het tegenovergestelde. Variabele druk versnelt en vertraagt de wind. Ook tijdens hobospelen wordt er lucht ingeademd en omgezet in wind door de toe- en afname van de abdominale holtedruk onder het middenrif en de longen. Wind is dus lucht met snelheid en richting. Hoewel wind niet nodig is voor een normale ademhaling is deze een vereiste voor het spelen op de hobo. Met hobospelen ademen we lucht in, maar wind uit. De lucht van een hoboïst kan aanwezig zijn in de luchtwegen als luchtstroom of als gecomprimeerde druk, zoals in een autoband. Met hobospelen staat persluchtdruk bekend als tegendruk die vaak de windstroom blokkeert - geheel of gedeeltelijk - door vernauwing van de

ruimte in de luchtdoorgang. Het ongelukkige huwelijk van deze twee - luchtstroom en persluchtdruk - kan de oorzaak zijn van enorme spanningsproblemen. Het kan in dit geval nodig zijn om toevlucht te nemen tot therapeutische massage voor dit soort problemen, omdat de geïnternaliseerde ademdruk zodanig concurreert met de luchtstroom dat het ondraaglijke stijfheid in de nek, armen en schouders kan veroorzaken, en zelfs kan leiden tot peesontsteking. Hoewel een zekere mate van tegendruk aan het begin van het riet onvermijdelijk en zelfs nuttig kan zijn, is geïnternaliseerde ademdruk ongewenst. Het doel van effectieve luchtproductie is het minimaliseren van ongewenste tegendruk in de keel en het bovenlichaam, terwijl de luchtstroming gemaximaliseerd wordt.

HET WINDMECHANISME

Om te begrijpen hoe interne druk wind creëert in het lichaam, is het nuttig om weten hoe het "windmechanisme" werkt. De longen, de ribbenkast, het middenrif, de buik en de rugspieren vormen de kern van de dit mechanisme, echter het gehele spierstelsel speelt een rol in de efficiëntie ervan.

INADEMEN

Er zijn veel misvattingen in *Windology* en de eerste begint met de ademhaling. Ademen is een reflexbeweging. De adem gaat als het ritme van een tennisracket: vloeiend, ritmisch en nooit statisch. Ademhaling met als doel het creëren van wind begint met ontspanning, waardoor de lucht de onderkant van de longen kan bereiken, ook wel bekend als middenrifademen. Dit type van inhalatie maximaliseert de ademcontrole voor lange, ononderbroken muzikale zinnen en voor het gemakkelijk afwisselen van windsnelheden. Inademen houdt in: alles ontspannen *behalve* het middenrif. Het middenrif, een vaak onbegrepen spier, is koepelvormig en bevindt zich in het midden van het bovenlichaam: aan de voorkant, de zijkanten en aan de rugkant. ►

OEFENING 1 MIDDENRIF ADEMHALING

Probeer deze eenvoudige oefening die bekend staat als middenrif ademhaling:

Ga rechtop staan en neem een grote teug adem.

Blaas zo veel mogelijk lucht uit.

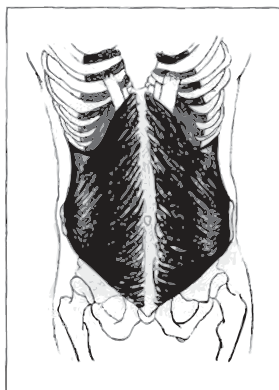
Buig dan voorover naar de vloer en blijf lucht uitblazen totdat je het gevoel hebt dat je absoluut geen lucht meer over hebt.

Sluit je mond en ga rechtop staan.

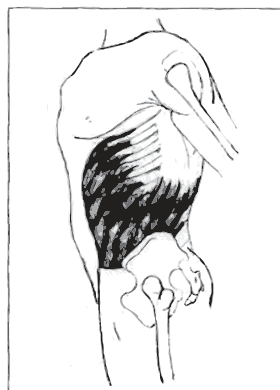
Op dit punt heb je misschien het gevoel dat je bijna dood gaat, maar open simpelweg je mond en ontspan: de lucht zal naar binnen stromen en je longen vanaf de onderkant naar boven toe vullen.

Je hebt net je middenrif toestemming gegeven om je hersens te volgen. Merk hoe ontspannen je buikspieren zijn, helemaal tot in je bekken, terwijl de lucht weer in je longen stroomt.

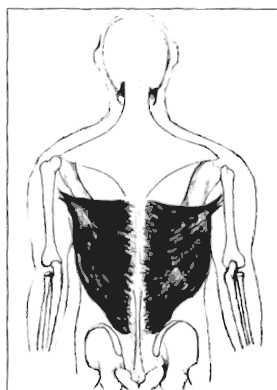
Nu ben je klaar om hobo te gaan spelen.

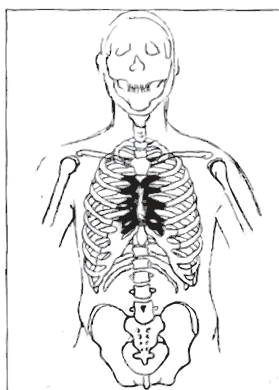
1 obliquus internus abdominis (inwendige of binnenste schuine buikspier) Deze lopen vanaf de rug en zijkanen van het bekken omhoog over de ribben en naar beneden naar de lies (Omgekeerde 'V')

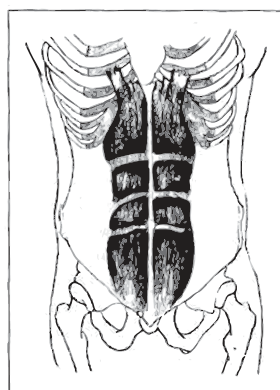
2 obliquus externus abdominis (uitwendige of buitenste schuine buikspier) Deze lopen in een 'V'-vorm

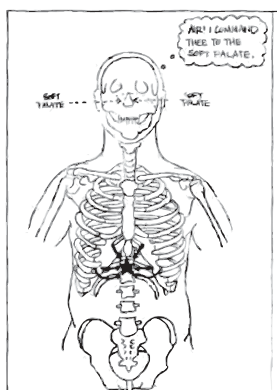
3 latissimus dorsi (brede rugspier) Lats: dit zijn twee grote spieren in de rug

4 transversus thoracis (tussenribspier) De dwarse thoracis is een vlindervormige spier onder de borstspieren die de ribben naar beneden en naar binnen trekt

5 rectus abdominis (rechte buikspier) Deze spier loopt verticaal van het schaambeent naar de borst

6 transversus abdominis (dwarse buikspier) Deze spier loopt horizontaal rond de romp, als een brede riem, en oefent druk uit op de buikgewanden.

Gecontroleerd door de hersenen is het de belangrijkste taak van het middenrif om te helpen lucht in de longen te brengen. Het middenrif is verbonden met de longen door een kleverig schild. Als de longen bijna leeg zijn, krimpt het middenrif in (vlakt het af) doordat het naar beneden samentrekt. Door de afvlakking ontstaat er onderdruk in de borstholte, waardoor lucht wordt aangezogen en zetten de longen weer uit: ze lopen weer vol met lucht. Als de wind en het lichaam samenwerken tijdens een muzikale zin, zal de volgende inademing gebeuren als een reflex, helemaal zelfstandig.

“Hoe kan ik tegelijkertijd mijn lichaam ontspannen en het middenrif samentrekken?” zou je misschien willen vragen. Hoewel de hersenen het middenrif regelen, heeft het je hulp nodig om te kunnen functioneren. Aangespannen buikspieren voorkomen dat het middenrif samentrekt. Als het middenrif niet genoeg ruimte in de buikholte heeft om naar beneden te kunnen samentrekken, kunnen de longen niet volledig uitzetten, waardoor er geen andere optie is dan in te ademen met de borst- en nekspieren – een gevaarlijke optie voor een flexibele kaak! Ontspanning in de romp

tijdens inhalatie is dus een vereiste voor een middenrifadem en voor een optimaal gecontroleerde ademhaling.

Lees de volgende paragraaf elke dag 10 keer en je zult het meest fundamentele concept van Windology onder de knie krijgen. Het middenrif is een ademhalingspomp die helpt lucht in het lichaam te brengen. Het kan worden gebruikt om controle te houden over de wind, bijvoorbeeld om deze te vertragen, maar het kan nooit de wind bewegen. Het spant aan, of vlakt af tijdens een inademing, en ontspant tijdens het spelen. Ontspannen spieren bewegen de wind niet.

UITADEMEN, OF HET VERPLAATSEN VAN DE LUCHT

Een normale ademhaling houdt in dat de longen, het middenrif en de borstkas zorgen voor een soepele uitwisseling van gassen tussen het lichaam en de atmosfeer. Echter, blazen op een muziekinstrument omvat het gebruik van de volledige romp: vooral doordat de spieren van de buik en rug gebruikt worden om wind te creëren, en deze te verplaatsen met verschillende snelheden. Inzicht krijgen in het blazen is van cruciaal belang voor het verkrijgen van een ontspannen

kaak. Zoals hierboven genoemd, kan de wind vrij van de longen naar het riet stromen, of kan het aanwezig zijn als tegendruk, waarbij de doorstroming in de keel vernauwd wordt. Om een ontspannen kaak te bewerkstelligen moet de wind vrij kunnen bewegen in een onbelemmerde doorgang, van de longen naar het begin van het riet. Aan het begin van een frase levert de elastische samentrekking van de longen een ruim aanbod van lucht naar het riet. Daarna, echter, moet de hoboïst vertrouwen op bepaalde spieren van het bovenlichaam voor het verplaatsen van de wind. De sleutel tot ontspanning en stromen van lucht is het weten welke spieren de wind verplaatsen, met andere woorden: het identificeren van de blaasspiers.

Veel docenten vertellen hun studenten tijdens het spelen dat ze hun middenrif moeten voelen of moeten gebruiken. Ik waarschuw je juist dat je niet moet proberen je middenrif (of de werking ervan) te voelen. Het middenrif is namelijk niet in staat tot het geven van enig gevoel van de specifieke bewegingen ervan, het is zelfs niet mogelijk om te voelen waar het middenrif zich bevindt. De bewegingen van het middenrif worden gecontroleerd door de hersenen en kunnen niet worden waargenomen. Wat wij waarnemen als beweging van het middenrif is vaak de activiteit van de blaasspiers, soms aangeduid als (adem)steun. (Adem)steun is een breed begrip, dat de hele musculatuur van de romp met inbegrip van de spieren van de borstkas, middenrif en de buik omvat. Hoewel elke spier het verdient genoemd te worden in een totaalonderzoek met betrekking tot windproductie, zal ik me richten op verschillende paren blaasspiers die convergeren naar een centraal punt in de windproductie. Ik noem het *Star Power*. (Zie schema 1-6)

WAT IS STAR POWER?

De ster, als symbool, heeft een magnetische uitstraling en wordt geassocieerd met schoonheid, energie en het vinden van de weg. Het beeld van een ster in de *solar plexus* (zenuwknooppunt tussen navel en

+ Statische contractie (ook wel genoemd: isometrische contractie)

Contractie waarbij de spier kracht levert zonder beweging. Dit resulteert in een toename van spierkracht, maar enkel in de gewrichtshoek waarin getraind werd. + Isotonische spierspanning (dynamisch) Bij een isotonische contractie blijft de spanning van de spier hetzelfde. De lengte van de spier verandert wel, hierdoor kan een spier een gewricht bewegen.

Bron: Wikipedia

borstbeen) geeft de geest een positieve en tastbare focus, de plaats waar de blaaspiers op één punt samen komen. Deze spieren creëren druk onder de longen voor een stabiele luchtstroom die naar believen kan toe- of afnemen (afb. 6) De figuur van de ster dient tevens als een krachtige en onbewust stimulerende kracht om naar uitmuntendheid te streven.

De energie van de blaasspiers komt samen op de *Star* als zij aanspannen tijdens het verplaatsen van de lucht. Het is belangrijk op te merken dat spieren in het algemeen in een isotone of isometrische contractie kunnen aanspannen. Isometrische spiercontractie is zeer ef-

fectief in bodybuilding en voor het laten toenemen van spierkracht, maar niet voor het hobo spelen. Bij isometrische contractie wordt weerstand gecreëerd wanneer tegen-gestelde spiergroepen elkaar tegenwerken. De spieren lijken gespannen en statisch aan te voelen. Maar bij isotone spiercontractie bewegen de spieren op een soepele, vloeiende wijze met een kinetische energie. Aangezien de blaasspiers wind ondersteunen – die afneemt in volume door de frase heen – is isotone spiercontractie het meest effectief bij het hobo spelen.

Focussen op *Star Power* helpt geforceerde kracht bij het hobospelen te voorkomen. Het is niet nodig om de lucht omhoog naar het

riet te duwen want de lucht kan alleen aan de mond ontsnappen. De sensatie van de energie van de spieren die naar binnen gaat, naar boven en rechtstreeks uit het lichaam door de *Star* bij de *solar plexus* is het doel. Hoe meer spieren aantrekken, hoe meer abdominale druk gecreëerd wordt onder de longen, wat het mogelijk maakt om de lucht in de longen te transformeren tot wind.

- Het vervolg van dit artikel kunt u vinden op www.fagotclub.nl/techniek/spelen.
- Herdrukt met toestemming van Double Reed News van de BDRS, no. 86, Lente 2009, pg. 20-25.
- Vertaling: Jolanda van Raalte.

RECENSIES

VOOR U BELUISTERD: 2 CD'S VAN FAGOTTIST SERGIO AZZOLINI:

Erik Reinders

Antonio Vivaldi is met zijn 39 fagotconcerten (waarvan twee incompleet) verreweg de belangrijkste componist van soloconcerten voor fagot. Zelfs binnen het oeuvre van Vivaldi vertegenwoordigen de fagotconcerten een imposante groep. De concerten van Vivaldi zijn in de tweede helft van zijn carrière geschreven, in de periode van 1720 tot zijn dood in 1741. De ontwikkeling van de fagot kwam in Italië pas veel later op gang dan in Frankrijk en in het Duitse taalgebied. Het duurde tot de 20-er jaren van de 17e eeuw voordat de fagot zijn voorloper, de dulciaan, verdrongen had. Dit is vermoedelijk de reden dat Vivaldi pas later werken voor fagot ging schrijven. Het is waarschijnlijk dat Vivaldi door contacten in Noord-Europa kennismaakte met de fagot. Hij was in Mantua Kapellmeister aan het hof van de gouverneur, prins Philip van Hesse-Darmstadt van 1718 tot 1720. Daar ontmoette hij de Boheemse graaf Wenzel von Morzin. Deze was zo enthousiast over Vivaldi, dat hij hem een aanstelling als "externe" Kapellmeister gaf. Vivaldi schreef talloze werken voor hem, en daarbij hoort zeker het fagotconcert RV 496, en waarschijnlijk nog een aantal andere. De concerten RV 373 en RV 500 zijn geschreven op Centraal-Europees papier en dateren uit 1730-1731. In die periode maakte Vivaldi een reis naar Bohemen. Zeker is dat in 1717 in het operaorkest van Venetië een fagottist werkzaam was, want Vivaldi schreef een obligate fagotpartij voor in zijn daar uitgevoerde opera's. Het grote aantal fagotconcerten wordt wel eens toegeschreven aan het feit dat Vivaldi hoofd was van de destijds wereldberoemde muziekafdeling van het Ospedale della Pietà,

Antonio Vivaldi:

Concerten voor fagot RV 493 in G, RV 495 in G, RV 477 in C, RV 488 F, RV 503 in Bes, RV 471 in C, RV 484 in e -Sergio Azzolini met "L'Aura Soave Cremona" olv. Diego Cantalupi Tesori del piemonte vol. 45 Naïve

een klooster, weeshuis en muziekschool voor meisjes in Venetië. De reputatie van de meisjes was zo groot, dat uit heel Europa muzikliefhebbers kwamen luisteren naar hun zang en spel. Zelfs paus Pius IV bezocht het klooster. Vivaldi schreef talloze werken voor het Ospedale. Het zou natuurlijk heel goed kunnen dat een niet onaantrekkelijk meisje veel talent voor het bespelen van de fagot had, en dat Vivaldi voor haar fagotconcerten schreef. Of dit werkelijk zo is weten we niet, er zijn geen geschriften overgeleverd waaruit blijkt dat aan het Ospedale fagotonderricht gegeven werd. Vivaldi had trouwens een voorkeur voor lage instrumenten, ook voor de violoncello schreef hij prachtige werken (de cellosوناتen zijn ook heel goed op fagot speelbaar!).

Azzolini heeft onder andere bij Klaus Thunemann gestudeerd. Wat leuk is, is dat ik in mijn platencollectie een opname uit 1975 vond van het fagotconcert in e RV 484 door Klaus

Thunemann. Een vergelijking met de opname van Azzolini ligt dus wel voor de hand. Beide opnamen laten een fagottist van grote klasse horen. Het grote verschil zit in de interpretatie. Thunemann maakt met veel fantasie talloze versieringen en legt de nadruk op virtuositeit. Thunemann speelt op een moderne fagot, terwijl Azzolini op een barokfagot speelt. Er zit natuurlijk 35 jaar tussen de beide opnamen en dat is duidelijk hoorbaar. Het inzicht in de authentieke uitvoeringspraktijk is duidelijk geëvolueerd. Azzolini houdt zich strikter aan de partituur, maar hij weet desondanks een zeer fantasierijke en energieke uitvoering neer te zetten. Hij zegt zelf over zijn interpretatie: "Ik heb natuurlijk jarenlang onderzoek gedaan in bibliotheken en musea, waarbij ik de originele manuscripten bestudeerde en onderzoek deed naar de klank van historische instrumenten. Maar dat op zich is niet genoeg, iedere musicus moet, als hij speelt, iets over zijn eigen leven vertellen. De moeilijkheid is om de juiste balans te ►

vinden tussen musicologische precisie en de vrijheid van expressie en emoties. Dit varieert van moment tot moment". Ik denk dat Azzolini hier op een zeer bijzondere wijze in geslaagd is. De uitvoering is uitermate sprankelend, Azzolini straalt een intens spelplezier uit. De begeleiding door Laura Soave Cremona is zeer smaakvol en sluit prachtig aan bij het spel van Azzolini.

Azzolini speelt de concerten van Vivaldi op een barokfagot van Peter de Koningh. Dit instrument is door Peter de Koningh samen met Azzolini ontwikkeld. Het is een reconstructie van de Venetiaanse fagotten uit de tijd van Vivaldi met een stemming van A=440Hz. Dit is opmerkelijk, want veel barok-instrumenten zijn gebouwd op een stemming van A=415 Hz. Het instrument heeft een prachtige heldere klank, die in de opname duidelijk naar voren komt. Op de website van Peter de Koningh is de Venetiaanse fagot waarop Azzolini speelt beschreven: <http://www.peterdekoningh.nl/>

DE VENETIAANSE FAGOT GEBOUWD DOOR PETER DE KONING

De sonates van Von Dürnitz worden op een authentiek instrument gespeeld, gebouwd tussen 1760 en 1770 in Straatsburg door Isaac Keller. Dit instrument is de enig overgebleven bespeelbare fagot gebouwd door Keller. Het instrument geeft een belangrijke aanwijzing voor de gebruikte stemming in het Duitstalige gebied in de tweede helft van de 18^e eeuw. De stemming ligt precies tussen A=421 Hz en A = 423 Hz. Het bijzondere van dit instrument is dat het in bezit was en bespeeld werd door Etienne Ozi. Ozi is voor de ontwikkeling van het fagotonderricht van onschatbare waarde geweest. Nog steeds wordt zijn methode door fagotleraren (in ieder geval door mij!) en hun leerlingen gebruikt. Ozi was in zijn tijd een beroemdheid. In "l'histoire des concerts spirituels" (Ja, die had je nog voordat er op kunst bezuinigd werd) is te lezen dat Ozi na het spelen van een fagotconcert het gehele concert nogmaals moest spelen als toegift. Een recensent uit 1779 schrijft: "Zijn spel is zeer open en helder. De schoonheid van zijn tonen op zo'n ondankbaar instrument én zijn voortreffelijke intonatie dwingen bewondering af bij de kenners". Als Ozi inderdaad op het instrument gespeeld heeft dat Azzolini gebruikt voor deze opname, dan denk ik dat deze fagot bij Azzolini in zeer goede handen is. Ik zou dezelfde woorden als die recensent voor het spel van Azzolini willen gebruiken: de klank is zeer open en helder en Azzolini speelt zeer zuiver. Dat het instrument zo goed bewaard is gebleven mag zeer bijzonder genoemd worden. Omdat de fagotten uit die tijd nog niet gebouwd werden met een kautschuk-voering zoals tegenwoordig gebruikelijk, waren ze zeer gevoelig voor de

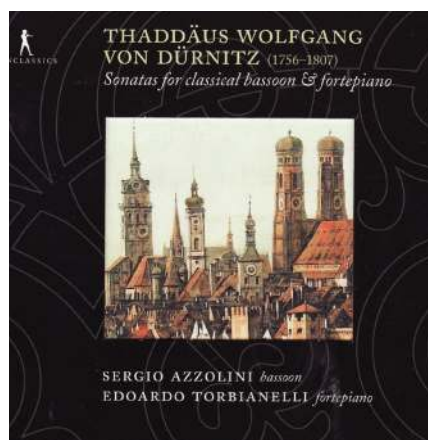
inwerking van vocht. Veel instrumenten die bewaard zijn gebleven, zijn nu onbespeelbaar, omdat ze door water aangetast zijn. Tegenwoordig weet iedere fagottist hoe belangrijk het is om het instrument goed uit te drogen na het spelen. Misschien heeft Ozi's goede zorg er wel in geresulteerd, dat dit instrument momenteel nog in zo'n goede conditie is. Ozi schreef als onderdeel van zijn methode namelijk ook een verhandeling over het onderhoud van de fagot.

Baron Thaddäus Wolfgang von Dürnitz werd in hetzelfde jaar als Mozart geboren, in 1756. Hij was een begaafd pianist en bezat een enorme collectie bladmuziek. De verzameling omvatte meer dan 1000 titels, waaronder maar liefst 74 van Mozart. Dürnitz gaf regelmatig opdrachten aan beroemde componisten. Zo is bekend dat hij een sonate voor piano (de "Dürnitzsonate") door Mozart liet schrijven. Pikant detail is, dat uit de correspondentie van Mozart met zijn vader Leopold blijkt, dat Dürnitz nooit voor deze sonate betaalde. Mozart heeft de sonate dan ook later laten uitgeven en voor de vrije verkoop toegankelijk gemaakt, zodat hij er toch nog wat aan kon verdienen. Mozart zou drie fagotconcerten hebben geschreven voor Von Dürnitz. Naast een voortreffelijk pianist was Von Dürnitz namelijk ook een zeer verdienstelijk fagottist. Tegenwoordig vermoeden men dat het ons bekende fagotconcert KV 191 niet tot deze drie concerten behoort. Jammer genoeg is van de drie Dürnitz concerten niets teruggevonden. Of de op deze CD gespeelde fagotsonates voor eigen gebruik gecomponeerd werden weten we niet, het kan ook zijn dat Dürnitz ze componeerde voor een fagottist die hem bezocht om samen te musiceren, wellicht Etienne Ozi? Het rondo-thema in het tweede deel van sonate no. 5 doet sterk denken aan een deel uit een sonatine van Ozi! De zes sonates van Von Dürnitz werden in 1780 geschreven. Ze pretenderen niet van hetzelfde gehalte te zijn als de voor Dürnitz door Mozart gecomponeerde pianosonate. De opzet is veel eenvoudiger. Elke sonate telt twee delen, met een voorkeur voor snelle tempi (allegro). Anderzijds is Dürnitz een pio-

nier: de sonates behoren tot de vroegste werken voor fagot en (forte)piano. Het is opvallend dat de lyrische kant van het instrument veelvuldig aan bod komt. Voor de klassieke fagot is de ligging zeer hoog, hetgeen hoge eisen aan de uitvoerende stelt. Aanvankelijk dacht men daarom dat de sonates voor een kwart- of kwintfagot geschreven werden, maar in de vierde sonate komt in een zeer open liggende passage een lage C1 voor. Dit zou op een fagottino niet mogelijk zijn.

Het is bekend dat Von Dürnitz een zeer begaafde pianist was. De sonate die Mozart voor hem schreef stelt hoge eisen aan de pianist. Daarom is het waarschijnlijk dat de eenvoudig uitgewerkte pianopartij door de uitvoerende "naar goede smaak" versierd werd, zoals in die tijd gebruikelijk was. Verscheidene manuscripten van o.a. Leopold Mozart geven aan hoe dit uitgevoerd moest worden. Ook de transcripties van J.N. Hummel van pianoconcerten van Mozart voor kamermuziekensembles geven duidelijke aanwijzingen hiervoor. De langzame delen hiervan werden voorzien van uitgebreide versieringen, die zich ver verwijderden van de oorspronkelijke bijna schetsmatig genoteerde originelen. Het is dus aan te nemen dat de pianopartij van de sonates van Von Dürnitz "versierd" moet worden. Torbianelli heeft dit op een zeer integere manier gerealiseerd. De uitvoering door Azzolini en Edoardo Torbianelli klinkt zeer evenwichtig. Torbianelli en Azzolini laten de dialogen in de sonates prachtig naar voren komen. De klank van de fortepiano is mooi open en helder en past goed bij het fraaie geluid van de klassieke fagot. Azzolini weet het zangerige karakter van de sonates optimaal weer te geven. Hoewel hij nauwelijks vibrato gebruikt is zijn spel toch heel expressief.

Het is heel interessant om beide opnames te beluisteren, het verschil tussen de barokfagot en de klassieke fagot komt duidelijk naar voren in de expressie van de muziek die voor de beide instrumenten gecomponeerd is. Beide CD's zijn een aanrader en ik denk dat we ons zeer kunnen verheugen op de komst van Azzolini naar Nederland komend jaar.

Thaddäus Wolfgang von Dürnitz:

Sonates for klassieke fagot & fortepiano,
-Sergio Azzolini fagot en
Edoardo Torbianelli fortepiano
Panclassics 10216

De Lady Macbeth uit het district van Mtsensk

PROJECT VAN HET HEXAGON-ENSEMBLE

Marieke Stordiau

Uitgangspunt voor dit nieuwe Hexagon-project is Ljeskov's novelle *De Lady Macbeth uit het district van Mtsensk* in de vertaling van Aleida Schot en de toneelbewerking van Carol Linssen en Christine Ewert. De leden van het Hexagon Ensemble spelen muziek uit de gelijknamige opera van Dmitri Sjostakovitsj in een bewerking van Kees Olthuis.

De opera *De Lady Macbeth uit het district van Mtsensk* van Dmitri Sjostakovitsj wordt alom beschouwd als een meesterwerk en heeft de gemoederen altijd beziggehouden. Na het artikel *Chaos in plaats van muziek* dat op 28 januari 1936 in de *Pravda* verscheen na aanvankelijk positieve reacties op de opera, bleef Sjostakovitsj de rest van zijn leven een muis in de klauwen van de kat. Beweerd wordt dat Josef Stalin hoogstpersoonlijk opdracht heeft gegeven dit artikel te schrijven. Ook Ljeskov, de schrijver van de novelle *De Lady Macbeth uit het district van Mtsensk*, heeft een controversiële carrière gehad. Bij het publiek was hij altijd geliefd, bij de critici en machthebbers een wat moeilijke te duiden persoon die veel kritiek op de revolutionairen had maar ook, net als zijn leermeester Tolstoj, op de orthodoxe kerk. Zijn novelle *De Lady Macbeth uit het district van Mtsensk* is een fascinerend, Shakespeari-aans liefdesverhaal. 'Soms treft men in onze streek types aan die men zich nooit zonder innerlijke bewogenheid kan herinneren', begint Ljeskov zijn vertelling.

HEXAGON ENSEMBLE

Het Hexagon ensemble werkte eerder samen met Carol Linssen. Voor *De Lady Macbeth* voegt actrice Christine Ewert zich bij het gezelschap. Carol Linssen: 'Het verlangen naar een nieuwe samenwerking met het Hexagon Ensemble is een logisch gevolg van de succesvolle samenwerking in het programma *Entretiens avec Francis Poulenc*, een productie rondom Francis Poulenc en zijn tijdgenoten en geestverwanten. Wanneer je ruim twintig concerten kunt geven en ondertussen ook

nog kunt blijven schaven en verbeteren, muziek kunt toevoegen of weglaten, teksten kunt vervangen, wanneer je als ensemble zo betrokken kunt zijn bij het materiaal en interpretatie, dan vraagt zo'n samenwerking gewoon om een vervolg. Optreden met het Hexagon Ensemble is een uitdaging en staat garant voor ontdekkingen, risico's nemen en grenzen verleggen. Wij kijken uit naar deze nieuwe productie, naar het onbekende en naar alle problemen die om een oplossing zullen vragen. Zonder ons vertrouwen in de kracht van dit ensemble zouden wij deze uitdaging niet aandurven. Het is bijzonder wanneer acteurs en musici elkaar in artistieke zin ontmoeten en samenwerken. Dat kan alleen als er vanuit beide disciplines een bijzondere belangstelling bestaat voor elkaars kunst. En als deze situatie zich voordoet dient deze omarmd en gekoesterd te worden. In de nieuwe versie van *De Lady Macbeth*, die wij samen met het Hexagon Ensemble in de seizoenen 2010-2011 en 2011-2012 gaan

spelen, vormen de door ons voor het theater bewerkte novelle van Ljeskov en de bedrieglijke, sarcastische en circusachtige muziek van Sjostakovitsj de basis. Een garantie voor een voorstelling waarin het hart van de toeschouwer zeker zal worden bereikt.'

KEES OLTHUIS BEWERKTE DE MUZIEK VAN SJOSTAKOVITSJ:

De opera van Dmitri Sjostakovitsj *De Lady Macbeth uit het district van Mtsensk* is gecomponeerd voor groot symfonieorkest, vele solisten en groot koor. Zo'n meesterwerk bewerken voor blaaskwintet, piano, wat klein slagwerk en twee acteurs lijkt een onmogelijkheid. Het is een gigantisch werk, maar het blijkt uiteindelijk dus toch te kunnen. De essentie van de te spelen stukken moet overeind blijven en overeenstemmen met de nieuwe tekst en de encensering van deze bewerking naar de oorspronkelijke roman van Nicolaj Ljeskov door Carol Linssen. Samen met Chrisje Ewert vertelt hij het ►

verhaal. Om de fragmenten van de opera opnieuw te kunnen instrumenteren moet je uiteraard eerst precies weten wat er in de originele partituur staat, om dan de belangrijkste muzikale lijnen van orkest, koor en solisten eruit te halen. Vervolgens moeten de fragmenten bij de daarbij passende teksten geplaatst worden. Soms wisselen tekst en muziek elkaar af, dan weer kan de tekst over de muziek heen uitgesproken worden. Belangrijke zijn ook de auteursrechten. Men kan niet zonder meer muziek van Sjostakovitsj bewerken. Daar is toestemming voor nodig van de erven en de uitgever. Voor er toestemming werd gegeven heeft de uitgeverij Sikorski een aantal partituren van componist Kees Olthuis bestudeerd. Daaruit concludeerde Sikorski dat het artistiek verantwoord was om toestemming te geven deze bewerking te maken. Het is als een Baboesjka-popje: Het popje wordt steeds kleiner, maar het blijft even mooi.

MARIEKE STORDIAU SPEELT FAGOT EN CONTRAFORTE:

Inmiddels hebben we een succesvolle try-out en première van *De Lady Macbeth* achter de rug en verheug ik me nu bijzonder op de voorstellingen die gaan komen. *De Lady Macbeth* gaat over de donkere kant van het bestaan. Het gaat onder andere over machtswellust, moord, lust, erotiek, jaloezie etc. In mijn beleving hebben Carol

en Christine van de novelle een bloedstollende thriller gemaakt. Maar tegelijkertijd is het hen gelukt om een soort lichtheid te behouden, waardoor het publiek zeker niet depressief naar huis gaat. In tegendeel, na beide voorstellingen was er juist veel vrolijkheid en warmte, zowel bij uitvoerenden als publiek. De muziek van Sjostakovitsj, in de weergaloze bewerking van Kees Olthuis, is soms dramatisch, melancholiek en verstild, dan weer opzweepend en sarcastisch. In onze voorstelling wisselen muziek en tekst elkaar af en beide disciplines versterken elkaar. De dramatiek die de acteurs te weeg brengen wordt op een ander niveau in de muziek weergegeven. Het geheel is meer dan de som van de afzonderlijke delen. Het is voor mij als fagottist extra aantrekkelijk om mee te mogen werken aan zo'n bijzondere voorstelling. Er wordt veel gebruik gemaakt van de fagot en de contrafagot in Sjostakovitsj's symfonieën en ook in zijn opera *De Lady Macbeth*. Kees Olthuis heeft daar nog eens een schepje bovenop gedaan. De bewerking bevat prachtige melancholische fagotsolo's, vaak in het hoge register (de klaagzang van De Lady), maar ook het middenregister wordt veelvuldig ingezet. Nadat Kees de contraforte hoorde heeft hij besloten dit instrument ook in te zetten in zijn bewerking. Ook Kees was aangenaam verrast door de klank en mogelijkheden van de contraforte. Voor mij is het echt een eer en een uitdaging

om zulke prachtige noten zowel op fagot als op contraforte te mogen spelen. En het is ook best een kick om ruim vier octaven te kunnen bereiken, verdeeld over twee instrumenten. Het is erg lastig, zo niet onmogelijk, om in woorden te vatten hoe die topbewerking van Kees nu klinkt. Ook de andere blazers worden prachtig ingezet, evenals de piano die vooral op het eind een onverwacht verrassende rol krijgt toebedeeld.

Kortom: Welkom op een van de komende voorstellingen. En als het dit seizoen niet lukt is er zeker in seizoen 2011-2012 ook nog een groot aantal voorstellingen om te bezoeken.

SPEELLIJST DE LADY MACBETH UIT HET DISTRICT VAN MTSSENSK

Januari 2011: 15-01-2011 20:00 Oostzaan, Grote Kerk, Kerkbuurt

30-01-2011 15:30 Vlissingen, St. Jacobskerk, Oude Markt 2

Maart 2011: 15-03-2011 20:15 Amersfoort, St. Aegtenkapel, 't Zand 37

18-03-2011 20:15 Aduard, Abdijkerk, Burgemeester Seinenstraat 42

April 2011: 08-04-2011 20:15 Epe, locatie nog onbekend

09-04-2011 20:15 Sneek, Noorderkerk, Kerkgracht 9

10-04-2011 12:00 Assen, ICO Centrum voor Kunst & Cultuur

Mei 2011: Soestduinen, Hilton Royal Parc Hotel

Januari 2012: 08-01-2012 14:00 Nunspeet, Hotel Sparrenhorst, Eperweg 46

Kees Olthuis / De Lady Macbeth uit het district Mtsensk

9

leef

IMPRESSIE VAN HET FAGOTCONCOURS, 13 NOVEMBER 2010

Hennie Stempher

Je moet het maar durven: met je fagotbilen bloot gaan voor een jury van deskundigen. Maanden van voorbereiding, gekoesterde hoop op een leuke prijs. Maar ook de kans met lege handen naar huis te gaan. Maar dat laatste was op 13 november 2010 niet het geval!

Het derde FagotConcours voor amateurs en studenten van de vooropleiding was dit jaar op 13 november in Utrecht. Daarvoor was de Fentener van Vlissingenzaal van het Utrechts Conservatorium afgehuurd. Uiteindelijk hebben zeven kandidaten aan het concours meegedaan. Deelnemen aan dit concours is altijd winnen. Want, op de eerste plaats zetten de juryleden – zelf professionele fagottisten – hun commentaar, hun adviezen op papier, opdat de deelnemer zich daarmee en met hulp van de docent verder kan ontwikkelen. Verder zal de deelnemende fagottist alleen al door de voorbereiding van een ultieme presentatie zich verbeteren. Daarvoor hulde aan de zeven fagottisten! Allen hebben hier voor een muzikale bos bloemen gehad: de laatste cd van het Phenix Fagottenkwartet, Bassoon 4 all.

De deelnemers speelden een programma van 15 tot 20 minuten waarvan één werk verplicht voorgeschreven was: Divertimento voor fagotsolo van Kees Olthuis. Het programma moest de veelzijdigheid van de fagot laten zien (stijlen, genres) en de veelzijdigheid van de fagottist. Het enige werk dat steeds te horen was, was het verplichte werk – alhoewel zo'n werk toch verschillend geïnterpreteerd werd. Alle programma's waren compleet verschillend, zodat het ook aangenaam was om te luisteren. Kees Olthuis was de hele dag te gast. Hij heeft gedurende dag verschillende keren laten weten te genieten.

Om tien startte de eerste kandidaat, om drie de laatste. Helaas meldden zich enkele dagen eerder kandidaten af vanwege ziekte en de nasleep van een ongeval. De jury bestond uit Wilma van den Berge, Louis van Nunen en Wim Van Volsem. Bram de Jong, eerder tweevoudig winnaar van het concours, was de voorzitter van de jury. Tijdens elk optreden hebben de juryleden geluisterd en veel geschreven. Elke deelnemer heeft het commentaar mee naar huis gekregen.

De rode draad die de jury in het concours zag, was: lucht. Alle deelnemers hebben het advies gekregen te gaan werken aan de beheersing van de adem; zonder lucht klinkt de fagot niet. Bij de bekendmaking van de uitslag heeft Bram de Jong elke deelnemer apart toegesproken en kort de bevindingen van de jury verteld. De spanning was van de gezichten af te lezen. En toen kwam dan de uitslag: Categorie 1: Lente Bakker, Overveen, NL Categorie 2: Stefanie Lombaert, Gistel, B Categorie 3: Marjolein Boekhoudt, Enschede, NL

De prijs voor het aanstormende talent (tot 22 jaar) is gegaan naar Lente Bakker. Kees Olthuis heeft al een bijnaam voor haar bedacht: "Talente". De prijs voor het meest aansprekende programma is gegaan naar Marjolein Boekhoudt. Haar programma bestond uit Divertimento, "Suite de basson" van Tansman en "Der Mann mit dem Fagott" van Udo Jürgens. Bij dit laatste werk had Marjolein

(Ta) Lente Bakker en componist Kees Olthuis (foto: Bianca Emanuels)

naast de pianobegeleiding van haar dochter ook de assistentie van een zanger.

Pianist Paul Huijnen had afspraken gemaakt voor de begeleiding van Lente en Marjolein. Eén van de kandidaten had wel een pianist nodig, maar door een communicatiefout niet geregeld. Paul heeft hem toen begeleid zonder ooit eerder de betreffende muziek gezien te hebben en zonder te repeteren. De dank van deelnemer en de organisatie is groot voor zijn spontane inzet. De pianobegeleiding is meteen als punt van evaluatie opgenomen.

Na afloop hebben de juryleden, de vrijwilligers van de organisatie en Kees Olthuis nog even nagepraat. Iedereen was tevreden en blij met de uitkomst van het concours en het verloop van de dag. Er kwamen ideeën naar boven om nog meer fagottisten bij het concours te betrekken. Het bestuur gaat ermee aan de slag, want een volgend concours (in 2012) komt er weer aan!

Filmpjes zijn te zien op Youtube onder fagotconcours 2010.

Het fagotconcours is mede mogelijk gemaakt door het K.F.Heinfonds.

De jury: v.l.n.r Wim Van Volsem, Bram de Jong, Louis van Nunen en Wilma van den Berge

Bram de Jong licht de juryuitslag toe. V.l.n.r. Bram de Jong, John Macfarlane, Marjolein Boekhoudt, Stefanie Lombaert, David van Haaster, Lente Bakker, Matthias As en Andrew J. Fox.

DE SCHILDER IN SERGIO AZZOLINI...

Berdien Machiels

Wie is Sergio Azzolini? Mijn eerste ontmoeting met Sergio Azzolini vond plaats in juli 2009. Hij was op dat moment muzikaal leider van een project van Holland Baroque Society en ik ben bij deze repetities gaan luisteren. Toen ik me voorbereidde op dit interview kon ik relatief weinig over hem vinden op internet. Van zijn assistente kreeg ik een cv die ik ook al op het internet gevonden had. Het blijkt dat Sergio de publiciteit niet opzoekt. Maar gelukkig wilde hij wel meewerken aan dit unieke interview.

Sergio is in 1967 geboren in Bolzano, Italië. Op het Claudio Monteverdi Conservatory of Music heeft hij fagot gestudeerd. Na zijn studie is hij verder gaan studeren bij Claus Thunemann in Hannover. Hij is bekend geworden, doordat hij veel prijzen heeft gewonnen. Internationale competities in Ancona, Munchen, Bonn en Praag. Hij was in 1986 de winnaar van de Praagse Lente-competitie. Naast regelmatige soloactiviteiten concentreert hij zich intensief op zijn ensemble Il Proteo. Hij is tevens lid van het Maurice Bourgue Trio en van verscheidene andere muziekgezelschappen waarin op originele instrumenten gespeeld wordt. Eerst heeft hij als professor op het Stuttgart Advanced State School of Music gewerkt en sinds 1998 doceert hij fagot en kamermusiek aan de Hochschule für Musik in Basel, Zwitserland.

Om meer van Sergio te weten te komen en een impressie te krijgen van zijn beleving van het fagotspel, heb ik de volgende vragen aan hem gesteld:

■ Hoe oud was je toen je met fagot spelen begon?

Ik was 11 jaar oud. Het was, zoals in veel levensverhalen, puur toeval dat ik de fagot heb ontdekt. Ik wilde eigenlijk schilder worden! Thuis, in mijn geboorteplaats Bolzano, schilderde ik als kind altijd al graag. Maar er was geen school voor schilders en de enige vorm van een kunstopleiding was die op de muziekschool. Daar heb ik me toen aangemeld en heb er verschillende instrumenten uitgeprobeerd. En ik eindigde met een fagot. En zo is het gegaan! Er was in Bolzano een fagotdocent en ook nog plaats bij hem in de lespraktijk, omdat er weinig leerlingen waren die fagot speelden. Ik heb in de loop der jaren veel tijd gesto-

ken in het mezelf middels klank te kunnen uitdrukken en ik zoek de kleur in de muziek. Maar het verlangen om te schilderen is nooit verdwenen en ik hou er nog steeds van.

■ Heb je ooit gedacht: ik stop met fagot spelen en ik ga schilderen?

Nee, dat heb ik nooit. Omdat ik door muziek te maken een geschenk heb gekregen! Een schilder verblijft veelal eenzaam in zijn atelier. Er is natuurlijk wel het contact met zijn publiek wanneer hij een expositie heeft, maar op het moment dat hij kunst maakt is hij alleen. Zoals een componist, wanneer hij muziek componeert. Wanneer ik thuis muziek studeer ben ik ook alleen. Maar op het moment van het concert werk ik samen met anderen. Want meestal speelt een fagottist met andere instrumentalisten. De fagot is niet een instrument waarop je, zoals op een piano, twee uur lang een soloconcert gaat geven. Het is een instrument waarmee je meestal je klank mengt met die van anderen. En dat contact met veel mensen is voor mij een geschenk, omdat ik hierdoor een andere vorm van communiceren heb leren ontwikkelen. Want muziek is communicatie in een directe, naakte vorm. Wanneer je een concert geeft, iets creëert met andere mensen, er energie ontstaat en je maakt de muziek mooier, dan is dat een geweldig mooi moment. Dit is het cadeautje! Omdat je iets creëert met andere mensen. Ik heb beide kunstvormen vergeleken en dat grote verschil, het alleen zijn of op het podium de muziek delen met andere musici, was voor mij doorslaggevend. En toen heb ik gezegd: ik kies voor muziek en dan niet meer voor schilderen.

■ Heb je ooit een fagottist als idool gehad?

Dat is een moeilijke vraag. Als kind heb je idolen, zoals voetballers. Ik heb veel voorbeelden gehad. Meer zangers en andere instrumentalisten dan fagottisten. Eerlijk gezegd hebben veel zangers mij ontroerd, omdat een stem zo kwetsbaar is. De uitdrukking van een menselijke stem heeft me altijd al ontroerd, als kind zijnde al. Ik heb veel naar zang geluisterd en hoorde toen ook de oude instrumenten. Onder andere het orkest Concentus Musicus Wien o.l.v. Nikolaus Harnoncourt waarin door velen met fragiliteit gespeeld werd. Het was niet perfect, maar het had zoveel uitdrukking! Dus als ik überhaupt over voorbeelden of idolen praat, dan geldt voor mij heel sterk dat het musici zijn die zich met fragiliteit uitdrukken.

■ Welke hobby's heb je?

Dat is een mooie vraag. Mijn hobby is het begrijpen hoe bepaalde dingen functioneren. En plotsklaps is mijn hobby het bestuderen van instrumentenbouw geworden. Het is wel verbonden aan muziek, maar het is niet muziek maken. Ik kijk er met een technische blik naar en ik mag graag de instrumenten van binnen bekijken om te zien hoe ze gebouwd zijn. Dus het is mijn hobby geworden om musea te bezoeken, om daar instrumenten te bekijken en proberen te begrijpen of ze nog functioneren. Wanneer ze nog functioneren wil ik graag weten waarom ze nog functioneren. Uiteindelijk, wanneer ik niet meer kan fagot spelen, wil ik naar Tsjechië gaan. Want daar

zijn een paar musea waar ik nog instrumenten kan uitproberen en deze kan bestuderen. Het is de technische kant die mij totaal fascineert. Er werd op een manier gebouwd zoals wij die nu niet meer kennen, het heeft iets mysterieus. Deze reis langs oude instrumenten is een droomwereld voor mij, het verbindt mij met andere tijden.

■ **Je bent begonnen op moderne fagot. hoe en wanneer heb je besloten dat je barokfagot wilde gaan spelen?**

Ik heb gestudeerd in Italië en heb mijn studie afgerond in Duitsland. Daarna heb ik een goede baan gekregen als docent in Stuttgart aan de Hochschule für Musik. In feite is dit het einde van een gedeelte van je leven. Want je begint, experimenteert als student en krijgt een baan. Als student is je doel: het eindexamen. En na die tijd is het: een baan vinden. In een stad waar je gaat wonen en je je muziek deelt met collega's. Waar je les geeft en speelt in een orkest. Niet vanwege de stabiliteit, maar om zin te geven aan wat je gestudeerd hebt. Dan kan je zeggen: ik heb alles bereikt. En toen dacht ik: Maar wat heb ik bereikt? Ik ben docent in Stuttgart en ik heb een goede baan als 1e fagottist in het Südwest Rundfunk Orchester in Duitsland. Voor m'n gevoel had ik alles bereikt. En wat ga ik nu doen? Ik dacht: ok, nu moet ik verder gaan. Met het orkest ben ik meteen gestopt, want ik wilde meer kamer-muziek gaan spelen.

Toen ontdekte ik de integrale opnames van de Bach cantates. Met Harnoncourt en ook met Gustav Leonhardt. Heel belangrijk, dit pionierwerk! Ieder avond luisterde ik thuis naar deze geweldige muziek, dit ongelooflijke geschenk uit de hemel, de cantates van Bach. En naar het geluid van deze historische instrumenten. Zoals ik al eerder zei, het raakte me vanwege de fragiliteit, het menselijke gevoel. Omdat ze zo dicht bij elkaar liggen, deze oude instrumenten en de stem. Dus ging ik terug naar mijn kindertijd en ik zei: ok, en nu ga ik proberen een oude fagot te bespelen. Hier is het begonnen. En vanaf het moment dat je begint, word je verliefd op het instrument. Je kan er niet meer mee ophouden.

■ **Je speelt meerdere fagotten, welke heeft je voorkeur?**

Ja. Ik bespeel de barok, de klassieke, de romantische en de moderne fagot. En naast deze fagotten speel ik ook dulciaan. Soms hou ik ervan om in een hoge stemming te spelen, zoals op de Vivaldi-fagot. De Venetiaanse stemming is namelijk hoger, rond 440 Hz. Maar het is een barokfagot. Dus je hebt een houten instrument, niet

zoals de moderne versie met caoutchouc en met maar 4 kleppen. Een heel natuurlijk instrument, maar met hoge stemming. Die helpt je iets meer te zingen in het tenorgister. Het is een soort van lage hobo. Wanneer je in lage stemming speelt ben je meer basson, bariton, bas. Niet tenor. Maar soms hou ik van de verschillen. Het hangt er van af wat je speelt. Ik hou ervan Bach cantates te spelen in lage stemming en om mijn klank dan te mengen. En wanneer ik solo speel hou ik van een hogere stemming, omdat het een helderdere klank heeft.

■ **Als je zou stranden op een onbewoond eiland, welke muziek zou je dan willen spelen en welke fagot zou je meenemen?**

Dat is een moeilijke vraag! Het is net als met eten. Ik hou van pasta! Natuurlijk hou ik van pasta, maar ik eet het niet iedere dag. Ik hou van het bespelen van de Vivaldi-fagot. Maar ik hou er ook van om in een lagere stemming te spelen, dus bijvoorbeeld de klassieke fagot. Die is zo elegant! Het is niet meer het instrument voor het spelen van de basso continuo. De barokfagot is meer country-style. Daar hou ik erg van! De moderne fagot is stabiel en je hebt min of meer een octaaf erbij. Je bent volledig vrij in het bespelen ervan, omdat je er niet zo hard voor hoeft te werken. Het instrument is als een machine, het doet alles wat je wilt. Maar soms is het in vergelijking tot de barokfagot een beetje statisch. Maar het is stabiel en soms is stabiliteit goed. Dus ik hou van al deze elementen: de fragiliteit van de barokfagot en de stabiliteit van de moderne fagot. En van de hoge en lage stemming.

■ **Heeft het spelen op barokfagot je manier van spelen op de moderne fagot beïnvloed? voor mij heeft het namelijk wel veel uitgemaakt.**

Het heeft voor mij ook veel uitgemaakt. En op een hele positieve manier. Het bewustzijn van tonaliteit en harmonie is veel sterker, omdat je op barokfagot de harmonie moet maken. Het instrument is zo instabiel dat alles mogelijk is.

■ **Je kan er alle kanten mee op...**

Inderdaad. En jij weet het, omdat je het ook speelt. Dat betekent dat je moet weten wat je wilt horen. Je wordt daardoor heel gevoelig wat betreft intoneren. Op de moderne fagot probeer ik ook de gevoeligheid van de barokfagot te behouden. Als ik de stabiliteit heb van de moderne fagot, probeer ik niet te stabiel te spelen, maar een soort losheid in mijn klank te bewaren.

■ **Heb je een ritueel, iets wat je graag doet, of iets speciaals voordat je een concert gaat spelen?**

Soms heb ik weinig tijd. Dan heb ik de repetitie en meteen daarna het concert. Wat me soms helpt is om in de natuur te zijn. Op enig moment had ik een concert en het was mogelijk om voor het concert nog een keer rondom de kerk te lopen. Het was geweldig! Het gaf zo'n poëtisch gevoel! Maar dat kan je niet altijd hebben. Dus wat ik nodig heb is enige tijd voor mezelf om alleen te zijn. We zijn altijd aan het rennen, rennen. In die tijd voor mezelf kan ik me concentreren en in de diepten van de muziek komen.

■ **Je hebt geen mobiele telefoon en je belt je assistente wanneer je haar wilt bereiken. dat is jouw manier van leven?**

Klopt. Ik heb geen mobiele telefoon en trouwens ook geen computer.

■ **En wanneer je thuis bent bij je familie ben je thuis.**

Precies. En wanneer ik aan het muziek maken ben, ben ik aan het muziek maken. Ik probeer daar te zijn waar ik ben. Natuurlijk met enige grenzen, want anders word je te egoïstisch. Mijn kinderen moeten me bijvoorbeeld kunnen bereiken, moeten weten waar ik ben. Maar het is goed om over het algemeen iets geconcentreerder bezig te zijn met wat je aan het doen bent, zonder sociaal te worden, zonder egoïstisch te zijn.

■ **Maar het betekent ook dat je interesse toont in de mensen bij wie je op dat moment bent.**

Precies. En dat is belangrijk.

Het is voor mij is dus essentieel dat ik voorafgaand aan een concert tijd voor mezelf neem of verdieping vind met behulp van de natuur, als dat mogelijk is. Indien ik zenuwachtig ben, meer dan normaal, dan kijk ik in het originele manuscript. Het geeft me kracht, omdat het me zoveel inspiratie geeft de originele handgeschreven bladmuziek te bekijken.

■ **Dankjewel voor het interview!**

FagotClub Nederland heeft Sergio Azzolini uitgenodigd om 10, 11 en 12 mei 2012 masterclasses te komen geven in Nederland. Voor meer informatie over het bijwonen of deelnemen aan de masterclasses kunt u een mail sturen naar: post@fagotclub.nl en de website van de FagotClub in de gaten houden (www.fagotclub.nl).

WORKSHOP

FASCINATING RHYTHM: VAN KLASSIEK NAAR *SWING*

Lichte muziek vinden we vaak leuk om naar te luisteren, maar om zelf te spelen? De workshop is speciaal opgezet als kennismaking voor klassiek geschoolde musici. Hier ontrafelen we die geheimen van ritme en frasering van de lichte muziek. Hoewel de noten hetzelfde genoteerd worden, klinkt het toch heel anders. Aan het eind van de dag kunnen we ook dat Fascinating Rhythm spelen en blijkt het allemaal wel mee te vallen!

De articulatie in de lichte muziek is totaal anders dan wij, klassiek geschoolde musici, geleerd hebben: Minder tongaanzet met de "t" en meer met de "d".

Om dat andere gevoel te krijgen staan hieronder voorbeelden om thuis te oefenen:

met aanzet: alsof je "Doe-Dat" zegt

gebonden: alsof je "Doe-wap" zegt

breed met nadruk: alsof je "Dóe" zegt

breed zonder nadruk: alsof je "doe" zegt

kort, gescheiden, met nadruk: alsof je "Dáp" zegt

kort en zonder nadruk: alsof je "dap" zegt

Neem een simpele etude en pas de bovenstaande technieken toe. In swingmuziek hangt de interpretatie van de achtste noten af van het tempo.

De noten worden wel altijd geschreven als gelijkwaardige achtsten.

In gematigde tempi wordt

gespeeld als

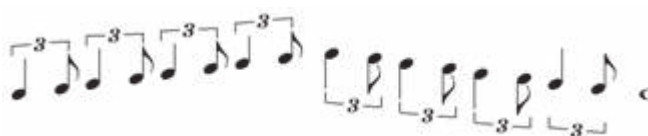

Soms ontstaat de (verkeerde) neiging de verhouding langzaam naar een gepunteerde achtste met zestiende noot te veranderen. Daarmee is het typische swinggevoel verdwenen.

Dus niet:

Maar:

Door een combinatie van de juiste articulatie en het spelen van de noten als triolen ontstaat de echte Swing.

Op de website van de FagotClub Nederland zijn bovenstaande voorbeelden hoorbaar gemaakt.

Afbeelding uit
een particuliere
collectie

Datum: 29 januari 2011

Locatie: Centrum voor muziek, dans, theater en beeldende kunst in de gemeente Wageningen en Renkum, 't Venster, Generaal Foulkesweg 42a, Wageningen.

Tijden: 10.30 tot 16.30 uur

Ochtendprogramma; workshop Fascinating Rhythm met muziek van Gerswin, Mancini (pink panter)

Middagprogramma: Bernstein's West Side Story voor fagotkwartet in samenwerking en met begeleiding van een jazz combo bestaande uit piano, bas en drums.

Workshop leiding: Mirjam Hendriks en Hans Vos

We proberen af te sluiten met een gezamenlijk optreden.

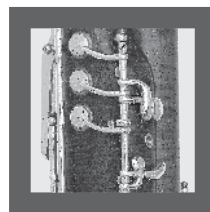
Try our new bassoon!

*B*assoon 222 - *P*ro-*M*odel *E*

Innovation by modifying the keywork- and bore-design

Fully equipped professional bassoon with the following special features: seasoned curly mountain maple wood from Bosnia, with a mahogany stain, hand-applied French polish finish for the body, 29 keys made from German silver, extra-heavy silver-plating, high E key, high F key, linkage from A speaker key - whisper key, balance-hanger, Ab-Bb trill key, 13 rollers, all fingerholes have sterling silver tubes extending into the bore, 2 Excellent or Interpret series crooks, High-tech fibreglass case. Customer option: you can choose to have the large bore of the boot joint lined or unlined.

This new and innovative professional bassoon has been designed in collaboration with Laurent Lefèvre, principal bassoon at the Opera Bastille, Paris.

Bernd Moosmann
Meisterwerkstätte für
Holzblasinstrumente GmbH
Waiblingen
D-71332 Anton-Schmidt-Str. 19
D-71304 Postfach 1464
Telefon 0 71 51/90 56 33
Telefax 0 71 51/90 56 50
Bernd.Moosmann@t-online.de
www.b-moosmann.de

DE COLLECTIE MUZIEKINSTRUMENTEN VAN HET GEMEENTEMUSEUM DEN HAAG

Sjoerd Visser

We weten het haast niet meer, maar het Gemeentemuseum Den Haag heeft een grote en belangrijke collectie oude muziekinstrumenten, die al sinds 2001 niet meer wordt tentoongesteld maar in de kelders is opgeborgen. Bij de collectie hoort ook een belangrijke verzameling bladmuziek, handschriften en afbeeldingen, die inmiddels onder de naam Nederlands Muziek Instituut (NMI) ondergebracht is in de Koninklijke Bibliotheek. De instrumenten, ook een belangrijke verzameling oosterse, Afrikaanse en moderne elektronische instrumenten, blijft in de opslagruimtes verborgen.

We zouden ons daarvoor moeten schamen: Wenen, Berlijn, Brussel en Londen hebben ook belangrijke collecties muziekinstrumenten, maar die kun je in alle openheid gaan bekijken in daarvoor ingerichte musea. Wij moeten weer zo nodig zeggen dat er voor zulke dingen geen geld is. Hoewel... er zijn plannen in het kader van Den Haag Culturele Hoofdstad van Europa 2018. Een nieuw te bouwen Cultuurforum Spui, een nationaal muziekcentrum met daarin plaats voor onder meer het Residentie Orkest, het Nederlands Dans Theater en het Koninklijk Conservatorium. En 500 vierkante meter, nu reeds ingekrompen tot 300 vierkante meter,

expositieruimte voor de collectie muziekinstrumenten. Een prachtig idee, maar het ligt voor de hand om daarover stevig sceptisch te zijn gegeven onze bezuinigingen in de cultuursector.

Wie desondanks een idee wil krijgen van wat er allemaal in de collectie te zien is, kan terecht in het boek *Muziek voor het Oog*, met prachtige kleurenfoto's en beschrijvingen van een aantal instrumenten uit de collectie. De redactie van *De Fagot* kreeg van het Gemeentemuseum toestemming uit dit boek de tekst en foto's over de fagotten uit de collectie af te drukken. Van dat aanbod

maken we dankbaar gebruik. De tekst is van Michael Latcham, de foto's zijn van Erik en Petra Hesmerg. Verdere informatie over het boek staat onderaan dit artikel vermeld.

Kleine orgels hebben dikwijls een te geringe hoogte om baspijpen in hun volle lengte te herbergen. Daarom moet in deze pijpen een enkele of dubbele knik aangebracht worden om ze meer compact te maken, terwijl ze tegelijk de volledige lengte van de luchtkolom behouden. Bij de fagot is hetzelfde principe toegepast waardoor het instrument een enigszins mysterieus uiterlijk krijgt. Net als bij de hobo komt de klank tot stand door blazen op een dubbelriet, aan het eind van de haak, de metalen kromming die op ongeveer tweederde van de hoogte uit het instrument steekt. Daar begint de eigenlijke luchtkolom. Helemaal aan de onderkant en meestal in koper gevat, buigt de luchtkolom weer naar boven en eindigt bovenaan bij de beker. Het instrument bestaat gewoonlijk uit vier met elkaar verbonden delen, de haak niet meegerekend. Met alle vingergaten gesloten wordt de gehele luchtkolom aangesproken; door vingergaten te openen wordt de luchtkolom verkort, wat tot verschillen in toonhoogte leidt. Doordat het instrument is dubbelgeboogen zitten de vingergaten aan het eind van de luchtpijp naast die aan het begin.

De dulciaan, een zestiende-eeuwse voorloper van de fagot, werd, net als veel andere instrumenten uit die tijd, vervaardigd in verschillende afmetingen, naar het voor-

Van voren naar achteren: Heinrich Grenser, fagottino, Dresden circa 1800. Heinrich Grenser, fagot, Dresden circa 1805. Anoniem, contrafagot, Wenen (?), circa 1810.

Uit Jean-Benjamin de la Borde, Essai sur la musique ancienne et moderne, Parijs 1780, Nederlands Muziek Instituut Den Haag.

Contrafagot, anoniem, Wenen (?), circa 1810.

beeld van de verschillende liggingen van de menselijke stem en passend bij de meer polyfone muziek uit die tijd. Ensembles van dulcianen waren nog steeds gebruikelijk toen in de zeventiende eeuw de fagot zijn entree maakte juist in de tijd dat de aandacht voor homofone muziek toenam. Aanvankelijk werden fagotten gebruikt om in instrumentale ensemblemuziek en in koormuziek de baspartij te ondersteunen; algemeen gezegd was de fagot laag klinkend, terwijl zijn hoog klinkende tegenhanger de hobo was. De fagot verwierf zich vanaf ongeveer 1710

een vaste plaats zowel in het orkest als in de handen van de solist (afb. 105). Naast de gewone fagot is er nog de fagottino, die een octaaf hoger klinkt, en de contrafagot, die een octaaf lager klinkt (afb. 106). De fagottino heeft onderaan ook een knik, vermoedelijk niet om het instrument korter te maken maar om de ordening van de vingergaten gelijk te houden aan die van de fagot. De hier afgebeelde contrafagot met een luchtkolom die twee maal zo lang is als die van de gewone fagot, heeft twee knikken, één onderaan en één boven-

aan, en bestaat uit zeven aan elkaar gekoppelde stukken (inclusief een koperen buis aan het begin van de luchtkolom) om hem beter te kunnen hanteren. Dit zeldzame en prachtige instrument is rond 1810 vermoedelijk in Wenen vervaardigd.

- Muziek voor het oog, de collectie van het Gemeentemuseum Den Haag, Waanders Uitgevers Zwolle en Gemeentemuseum Den Haag 2003, ISBN 90-400-8883-7, 191 bladzijden, € 27,50.

Ma mère l'oye

DE CONTRAFAGOT ALS HET BEEST

Het Nederlands Kamerorkest speelde in 2009 Ravel's Suite Ma mère l'oye

De taal van Maurice Ravel ligt Gordan Nicolich na aan het hart.

Volgens Nicolich zit in de mildheid van Ravel's muziek altijd een krachtige kern.

De contrafagot en de klarinet figuren als belle en het Beest in een van de sprookjes van Ma mère l'oye. Jaap de Vries laat op zijn contrafagot horen hoe het beest klinkt, voordat hij in een prins verandert.

Bron: http://www.orkest.tv/ravel_suitemamere

DE DULCIAAN – EEN REACTIE

De redactie ontving een reactie op het artikel over de dulciaan van Sjoerd Visser in De Fagot 2. We plaatsen hieronder de reactie plus een antwoord van de auteur.

Het artikel van Sjoerd Visser over de Dulciaan in De Fagot 2 heb ik met genoeg gelezen. Desondanks heb ik als (amateur)dulciaanspeler wel wat opmerkingen en toevoegingen die echter de kwaliteit van het artikel niet in twijfel trekken.

Het begin van het artikel wekt de indruk dat de eerste soort dulciaan de basdulciaan was. Die indruk komt ook bij Munrow naar voren. Verderop in het artikel staat echter dat de tenordulciaan en de daaruit ontwikkelde basdulciaan geslaagde uitvindingen waren. Dit moet dacht ik het omgekeerde zijn.

Sinds kort speel ik samen met twee andere dulciaanspelers (bas, tenor en alt, we zoeken nog een vierde) en ik kan niet vinden dat de hogere dulcianen niet zo hard zijn, in tegendeel. Je moet je met de basdulciaan vooral niet inhouden. Op de CD Fagotto, Basson, Dulcian, Curtal? is dit goed te horen mits je het volume zo instelt dat de basdulciaan goed hoorbaar is. Doe dit niet laat op de avond. De hogere dulcianen zijn nogal penetrant. En klagelijk geluid, dat is persoonlijke smaak.

Een demper verlaagt de laagste toon, i.p.v. een C een B maar het is gedekt een B en open een C, je kunt niet beide hebben. Mijn Koerber basdulciaan heeft onder de beker een stemgat. Bij open beker moet ik dit dichtmaken voor een goede lage C, en met de bijhorende beker met demper moet die juist open.

Als het riet het toestaat dan kun je heus wel redelijk zacht op de basdulciaan spelen. Uiteraard met een demper (eventueel met een zakdoek in de beker) en eventueel het riet verder dichtknijpen. Natuurlijk moeten blokfluitisten wel wat stevig blazen.

Het muziekfragment uit Sonata sopra la Monica laat fraai zien wat je als dulciaanspeler in je mars moet hebben. Want het tempo van dit stuk op de CD Fagotto, Basson, Dulcian, Curtal? is ongeveer 40 voor de HALVE noot. Dit is geen uitzonderlijk huzarenstuk, er zijn veel meer van, b.v. de sonates 1 en 3 van Bertoli (CD AMON R4 CD-SAR 35: Bassoon collection met Frances Eustache)

Met vriendelijke groet,
M. van der Most

Sjoerd Visser reageert als volgt:

Ik ben blij dat er opmerkingen binnenkomen op het artikel over de dulciaan. Dan weet je dat het gelezen wordt en lezers aan het denken zet. En het is een opsteker voor het nieuwe blad De Fagot, bewijst dat het blad aanslaat bij de lezers.

De theorie dat de basdulciaan uit de tenordulciaan is voortgekomen is een veronderstelling van één van de auteurs over deze materie. Hij noemt als argument dat de basdulciaan hetzelfde toonbereik heeft als de tenordulciaan plus nog wat meer. Dus een uitbreiding geeft van de mogelijkheden van de tenordulciaan. Ik weet niet of dat van dat toonbereik waar is, ik heb het niet uitgetest.

Wat betreft het clubje dulciaanspelers dat nog een vierde dulcianist zoekt: ik speel zelf basdulciaan en kwartbasdulciaan. Met deze laatste zou ik het assortiment dulcianen van het clubje omlaag kunnen uitbreiden. Je kunt me hierover benaderen via de redactie van De Fagot. Een sopraandulciaan heb ik niet, maar onlangs hoorde ik nog hoe een sopraandulciaan volledig onhoorbaar werd, meespelend met een zangkoor van ongeveer 30 personen.

Met de verdere opmerkingen van de heer Van der Most ben ik het helemaal eens. Het is een prima zaak als mijn verhaal wordt aangevuld met ervaringen van een andere amateur-dulciaanspeler. Samen worden we sterk.

Sjoerd Visser

NIEUWS UIT DE WERKPLAATSEN

Maarten Vonk

NIEUWE MOOSMANN ESSEN

De mate waarin een bepaalde muzikale interpretatie kan worden beïnvloed is erg afhankelijk van de kwaliteit van het es. De factoren die van invloed zijn onder andere de materiaalkeuze, de wanddikte, de maatvoering en het productieproces. Zo begint Bernd Moosmann zijn verhaal over de essen die hij produceert. Hoewel Moosmann eigenlijk nooit komt met grote nieuwigheden zijn de veranderingen in essen de laatste jaren duidelijk merkbaar. De oude essen, alleen gemerkt met een 1 of een 2 komen nog voort uit het Kohlert tijdperk en zijn zeer gedateerd. Deze essen werden uit een cilindrisch materiaal gemaakt waardoor het verloop van een dunne naar dikke wand erg onregelmatig werd. Daardoor klinkt de laagte heel redelijk, maar de hoogte heeft geen power; dit geldt trouwens ook voor de traditionele essen van Adler Sonora en Gebr. Mönnig.

Tegenwoordig worden de essen uit plaatmateriaal vervaardigd, rond geklopt, dicht gesoldeerd en over een doorn in model geklopt. Daarna wordt de es in de gewenste vorm gebogen. Tuutje solderen en kurk er op en klaar is Kees.

Waarom ik dit schrijf is om de mensen met een ouder model Moosmann fagot er op attent te maken dat wellicht een nieuwerwets es een enorme verbetering kan geven op je zo vertrouwde fagot.

Moosmann maakt het standaard model Excellent en het luxe model Interpret. De verschillen zijn groot. In samenwerking met vele uitstekende internationale fagottisten is de standaard erg hoog. De karakteristieke

van de essen is als volgt te benoemen: Het *Interpret* es heeft een sterk dempende werking te vergelijken met andere dunwandige essen. Deze essen hebben een uiterst makkelijke resonantie, dat hen voor kamermuziek zeer geschikt maakt. Het is mogelijk om zacht te spelen met stabiliteit en ze blazen licht aan. Het staccato komt eenvoudig en de legato passages spelen erg regelmatig. Deze essen onderscheiden zich door hun warme en flexibele projectie. Sleutelwoorden zijn: veelzijdigheid, verschillende timbres en interpretatie mogelijkheden. Interpret worden van brons gemaakt en wor-

den om akoestische redenen alleen ongegalvaniseerd of verguld geleverd. Dit omdat een laagje zilver of nikkel nog meer dempen. Het type *Excellent* heeft een minder dempende werking zoals bij alle dikwandige essen. Omdat deze essen meer projectie hebben, zijn zij beter geschikt voor gebruik in grotere ensembles. Ze zijn meer uitgesproken en dit geeft een grotere stabiliteit en stemming. Er is minder inspanning vereist om de noten te centreren en te concentreren. Steekwoorden: stabiliteit, kracht. Excellent essen zijn verzilverd of vernikkeld en op speciaal verzoek verguld.

TIPS voor de koude WINTER

1. Vermijdt grote temperatuursverschillen
2. Dus zet de fagot niet te dicht bij de verwarming
3. En leg de fagot tijdens vervoer niet in de achterbak, maar in de auto
4. Wees ruim op tijd op les of repetitie en laat de fagot in een open koffer minstens een half uur acclimatiseren voor het spelen
5. Blaas je es eerst warm voor het op de fagot te zetten. Zo voorkom je veel condens
6. Draag je rietendoos op je lijf. In de koffer drogen ze teveel uit
7. Door de lage luchtvochtigheid kunnen de volgende problemen ontstaan:
8. De tappen kunnen erg los worden door het krimpen van het hout. De delen kunnen uit elkaar vallen, met schade als gevolg
9. Als de tappen loszitten ontsnapt er lucht, waardoor de fagot niet meer sluit! Doe op tijd extra (rijg)garen om de tappen
10. De kleppen krimpen niet mee en kunnen zichzelf vastzetten. Dus kleppen smeren.
11. De beensteun kan losser komen te zitten en kan verschuiven en kleppen afknellen
12. De pennetjes die door de fagot gaan kunnen vast gaan zitten. Doe nooit olie of vet hier op deze pennetjes. Dat helpt een uur en daarna zit het echt vast! (Reparateurswerk)

Het meeste van bovenstaande heb je in eigen hand.

Wees voorzichtig met je mooie dure instrument!

Kom je er niet uit? Veel informatie is te vinden in "Een mooie Bundel, handboek voor Fagot" Of maak een afspraak, kom langs en laat het verhelpen met wintergarantie!

FagotAtelier Maarten Vonk

WIE WEET WIE HIRVAN DE COMONIST IS?

Dit is niet de een of andere prijsvraag, maar gewoon een vraag van mij aan de lezers van De Fagot. Het "Minuet" dat je hier afgebeeld ziet is het laatste deel van Sonate III in een bundel van 6 sonates voor een hoog instrument, een laag instrument en een becijferde bas. Barok, Italiaanse stijl, maar meer weet ik niet. Het is een kopie van een oude druk, niemand heeft eraan gedacht de componist erbij te vermelden. Niet Händel, niet Zelenka, maar wie dan wel? Als je het weet meld het dan aan de redactie. De meest overtuigende beantwoorder krijgt van mij een kopie van deze 6 sonates. Leuke muziek om samen te spelen, met de fagot op de onderste regel.

Sjoerd Visser

FAGOTWEBSITES

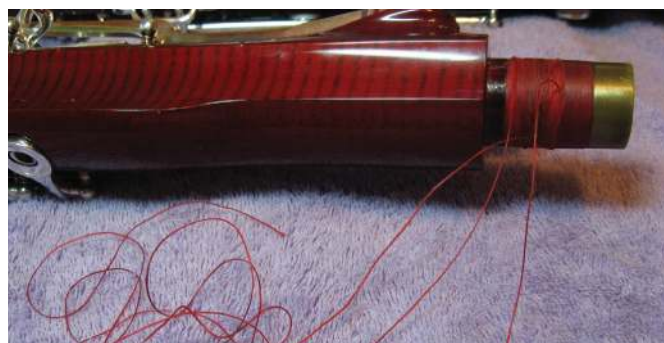
Remco Mostert

FAGOTBLOG BETSY STURDEVANT:

<http://bassoonblog.blogspot.com>

Betsy Sturdevant is de eerste fagottiste van het Columbus Symphony Orchestra, gevestigd in Columbus, de hoofdstad van de Amerikaanse staat Ohio. Zij heeft geen echte website, maar een blog, een digitaal dagboek. De ondertitel van de blog, “overdenkingen van een professionele fagottist”, geeft feitelijk precies weer waar het over gaat. Betsy schrijft geregeld over de meest verschillende onderwerpen die ze in de praktijk van het orkest en het fagotspelen tegenkomt. Zo zijn er stukjes over de problemen van het fagotonderhoud, vele besprekingen van lastige fagotpassages in orkestwerken – met name interessant en herkenbaar voor eerste fagottisten – en berich-

ten in de categorie “gemengd nieuws”. Over het geheel genomen is de toon van de blog serieus; niet haar eigen persoon maar de muziek staat centraal. Opvallend is de professionaliteit en grondigheid waarmee Sturdevant het orkestspel benadert. Amateurs hoeven daarin niet noodzakelijk even ver te gaan, maar haar opmerkingen over de techniek van het fagotspel zijn voor iedereen leerzaam. De blog is visueel zeer goed verzorgd, met talloze foto's, notenvoorbeelden en ook links naar filmpjes. Bovendien zijn er regelmatig nieuwe bijdragen. Betsy is ook via Twitter te volgen: ze stuurt regelmatig tweets.

ANDREW STOWELL 'S WEBSITE:

www.andrewstowell.com

Een visueel zeer sobere, maar zeer informatieve website van Andrew Stowell, tweede fagottist van de Royal Opera House Covent Garden in Londen. Stowell's site draait voornamelijk om de technische kant van het fagotspelen, in de ruimste betekenis van het woord: speeltechniek (zoals vingerzetting en intonatie), rieten maken, en onderhoud van het instrument. Op een prettige manier behandelt hij in zijn teksten (die geen plaatjes hebben maar wel ruim voorzien zijn van links naar andere sites) deze belangrijke kant van het instrument. Vooral de grepen die hij suggereert om een zachte klank te krijgen zijn nuttig. Het gedeelte over rieten gaat

uitgebreid in op het in elkaar zetten van het riet maar helaas niet op de laatste afwerking. Ook de informatie over fagotonderhoud is omvat vele aspecten, en is vol zinnige suggesties en waarschuwingen. Tenslotte bevat de site een zeer uitgebreide pagina vol interessante, leuke en nuttige links, variërend van YouTube-filmpjes tot necrologieën van beroemde fagottisten. Stowell's schrijfstijl is prettig direct en ook zijn benadering van fagotproblemen is praktisch en down-to-earth, en hij gaat uit van eigen ervaring – gelukkig geen verhalen over “zoals die en die beroemde leraar of die en die beroemde reparateur het al deed”.

EN DAN DIT: FAGOT-MERCHANDISE

www.zazzle.com

Ben je op zoek naar een leuke manier om de wereld op een bescheiden (of onbescheiden) manier te laten zien dat je een fagottist bent? Zazzle.com biedt aan: T-shirts, sweaters, koffiemokken, dassen, mousepads, schoenen zelfs... alles bedrukt met fagotgerelateerde plaatjes, grappige teksten e.d. Niet alleen kun je kopen wat anderen hebben bedacht, je kunt ook zelf een ontwerp maken en laten fabriceren. Het ontwerp komt vervolgens beschikbaar voor nieuwe potentiële klanten. Overigens staan er ontelbare ontwerpen

op hun site en degene dit met de fagot te maken hebben zijn er maar een fractie van. Ga naar de hoofdpagina en tik “bassoon” in in het zoekvak, dan rollen de relevante ontwerpen er vanzelf uit. Zazzle is een webshop, en hoewel de meeste reacties van klanten positief zijn, zijn er ook negatieve geluiden. Omdat ik zelf geen ervaring heb met het kopen bij hun geef ik geen garantie of aanbeveling wat betreft de kwaliteit of prijs van hun producten.

HUMORRRRRR!

'Hoe is er in de muziekgeschiedenis gespeeld met humor? Maar vooral: hoe kun je tegenwoordig mensen in een zaal aan het lachen maken met je instrument?'

Dat vragen fagottist Bram van Sambeek (winnaar van de Nederlandse Muziek Prijs) en contrabassist Rick Stotijn zich af. Voor het programma Humorrrrrr! lopen ze over van ideeën: samen met het publiek een MTV clip opnemen. (En op You Tube zetten!) Een top-10 nummer uit de hitparade bewerken in combinatie met Beat Box. Of een absurd filmpje van Rowan Atkinson muzikaal van commentaar voorzien. Humorrrrrr! richt zich op jong publiek, of ouder publiek met een open geest. Hoe meer er wordt gelachen, hoe beter het resultaat.

Zie ook Radio Kootwijk Live:

VIER STATEMENTS VAN RADIO KOOTWIJK LIVE

- 1 wij zetten bestaande concertvormen naar onze eigen hand omdat we een brug willen slaan tussen onszelf en het concertpubliek. We merken dat er afstand bestaat tussen publiek en musici. Die is volgens ons eerder ontstaan door de heersende tradities dan door de werkelijke behoefte bij het hedendaagse publiek.
- 2 Wij, musici en andere leden van Radio Kootwijk Live, hebben elkaar gevonden in deze constatering en zijn daarmee aan de slag gegaan zonder een ensemble te willen vormen. Radio Kootwijk Live is een kerngroep van musici die op een flexibele

manier muziek maken voor een divers publiek. Op locatie (het monumentale zendstation in Radio Kootwijk op de Veluwe) onderzoekt Radio Kootwijk Live hoe dicht de toenadering tussen ons, andere kunstenaars en het publiek kan zijn.

- 3 Wij ontdekken, spelenderwijs en vaak aan de hand van het experiment, hoe onze eigen ideale concertvorm eruit ziet. Daarbij heiligt het muzikale doel alle middelen. Deze ontdekkingen passen we toe op concerten in de rest van het land.
- 4 Wij geven ons publiek de vrijheid om hun eigen ontdekkingen te doen en op deze manier een individuele, persoonlijke relatie aan te gaan met de musici en kunstenaars.

Bron:

- www.radio-kootwijklive.nl
- www.vredenburg.nl/agenda/concerten/1593//Humorrrrrr_/

Een programma van Bram van Sambeek en Rick Stotijn:

Humorrrrrr!

Leeuwenbergh-sessie 3
donderdag 3 maart 2011, 20.00 uur
Utrecht, Leeuwenberghkerk,
Servaasbolwerk 1a
Bram van Sambeek, fagot
Rick Stotijn, contrabas

FAGOT OP DE PLANKEN

Samengesteld door Hannie van der Westen

Zo 02 januari – 15.00 uur

Calefax Rietkwintet

Parkstad Limburg Theaters, Burg. Van Grunsvenplein 145, Heerlen
Programma: De Muziekfabriek
In de muziekfabriek werken vijf mannen heel hard, maar ze kibbelen ook veel. Over wie er nu eigenlijk de baas is en wie het mooiste kan spelen. Twee mannen zijn ondeugend en bouwen op eigen houtje gekke muziekinstrumenten. En die klinken toevallig ook nog eens bijzonder.

Zo 9 januari – 15.00 uur

Apollo Ensemble

Porgy en Bess, Noordstraat 52, Terneuzen
(Stichting Open Haard Concerten)
Programma: Musica Poetica Hebraica (sopraan – viool – luit – dulciaan/fagot – clavecimbel)

Zo 9 januari – 11.00 uur

Calefax Rietkwintet

De Toonzaal, Prins Bernhardstraat 4-6, 's-Hertogenbosch
Programma: De Muziekfabriek

Zo 9 januari 2011 – 16.00 uur

Farkas Quintet Amsterdam

Dominicanenkapel, Dominicanenplein, Venlo
Programma: W.A.Mozart, L.v.Beethoven, G.Ligeti, C.Nielsen

Zo 16 januari – 15.00 uur

Houthandel Antwerpen

Vlaams blaaskwintet
Cultureel Centrum Casino Houthalen/Helchteren (B.)
Programma: De Grote Houthandel Antwerpen Show

Zo 30 januari – 15.00 uur

Calefax Rietkwintet

De Oosterpoort, Trompsingel 27, Groningen
Programma: De Muziekfabriek

Zo 6 februari – 14.30 uur

Calefax Rietkwintet

Rabothetheater, Beursstraat 44, Hengelo
Programma: De Muziekfabriek

Zo 20 februari – 13.30 en 15.30 uur

Calefax Rietkwintet

Vredenburg, Leeuwenberghkerk, Utrecht
Programma: De Muziekfabriek

Zo 20 februari – 15.00 uur

Houthandel Antwerpen

Vlaams blaaskwintet
Bethaniënklooster – Barndesteeg 6b, Amsterdam
Programma: De Grote Houthandel Antwerpen Show
Houthandel Antwerpen is een Vlaams blaaskwintet, dat een frisse wind laat waaien door het vaak als (te?) serieus beschouwde klassieke repertoire. Neemt zichzelf en het publiek vaak op de hak door een verrassende presentatie en het gebruik van theatrale elementen.

Za 26 februari 2011 – 14.00 uur

Farkas Quintet

Noorderkerk, Noordermarkt 44, Amsterdam
Programma: J.P.Sweelinck, W.F.Bon, C.Nielsen

Do 3 maart – 20.00 uur

Bram van Sambeek, fagot – Rick Stotijn, contrabas

Vredenburg Leeuwenberghkerk, Utrecht
Programma: HUMORRRRRR!

Do 3 maart – 20.15 uur

Calefax Rietkwintet met Orchestre d'Auvergne

De Doelen, Kruisstraat 2, Rotterdam

Za 5 maart – 20.00 uur

Calefax Rietkwintet

Cultureel Centrum Den Egger, Scherpenheuvel (B.)

Programma: Re-cycle: Bach, Tsjaikowski, Vivaldi, Debussy

Za 5 maart – 15.00 uur

Houthandel Antwerpen, Vlaams blaaskwintet

Bergkerkconcerten, Bergkerkplein 1, Deventer

Programma: Kicking Sawdust

Zo 6 maart – 14.30 uur

Calefax Rietkwintet

Zeeuwse Concertzaal, Verwerijstraat 14, Middelburg

Programma: De Muziekfabriek

Za 12 maart – 20.15 uur

Gelders Orkest met o.a. Beethoven,

Octet voor houtblazers

Cultura, Molenstraat 45, Ede (Gld.)

Zo 13 maart – 14.15 uur

Gelders Orkest met o.a. Beethoven,

Octet voor houtblazers

Musis Sacrum, Velperbuitensingel 25, Arnhem

Zo 20 maart – 11.00 uur

Houthandel Antwerpen

Cultureel Centrum den Egger – Scherpenheuvel (B.)

Programma: Kicking Sawdust

Zo 20 maart – 15.00 uur

Calefax Rietkwintet

Theater aan het Vrijthof, Vrijthof 47, Maastricht

Programma: De Muziekfabriek

Vrij 25 maart – 20.30 uur

Magogo Kamerorkest met Bram van Sambeek, fagot

Concertzaal, Louis Bouwmeesterplein 1, Tilburg

Programma: o.a. A. Jolivet, Concert voor fagot en strijkers

Vrij 25 maart – 20.00 uur

Calefax Rietkwintet uitgebreid met 7 blazers

Vredenburg, Leeuwenberghkerk, Utrecht

Jubileumprogramma t.g.v. 25-jarig bestaan

Za 26 maart – 20.15 uur

Calefax Rietkwintet uitgebreid met 7 blazers

Muziekgebouw aan 't IJ, Piet Heinkade 1, Amsterdam

Jubileumprogramma t.g.v. 25-jarig bestaan

Zo 27 maart – 13.30 uur

Calefax Rietkwintet

Muziekgebouw aan 't IJ, Piet Heinkade 1, Amsterdam

Programma: De Muziekfabriek

Zo 3 april 11.00 – 16.45 uur

Carte Blanche voor Calefax

De Doelen, Kruisstraat 2, Rotterdam

Programma t.g.v. 25-jarig bestaan van Calefax

Do 7 april – 20.30 uur

Calefax Rietkwintet & Magogo-orkest o.l.v. Arjan Tien

Concertzaal, Louis Bouwmeesterplein 1, Tilburg

Programma: Koolmees, Bach

Zo 10 april – 11.00 uur

Calefax Rietkwintet

Kölner Philharmonie, Bischofsgartenstrasse 1, Keulen (D.)

Programma: De Muziekfabriek

NIEUWS UIT DE VERENIGING

Hennie Stempher

LEDENTAL GROEIT

Sinds de verschijning van dit blad, De Fagot, is het aantal nieuwe leden dat zich meldt beduidend toegenomen. Sinds 1 januari van dit jaar zijn 32 nieuwe leden ingeschreven. Per saldo staat het ledental op 15 november 2010 op 234. Nog nooit was de vereniging zo groot. Het zijn enthousiaste beginners, gevorderde amateurs, maar ook professionals die lid worden.

Nieuwe leden krijgen een brief van de secretaris waarin de bevestiging van het lidmaatschap staat. Verder krijgen zij die op internet kunnen een gebruikersnaam en wachtwoord voor het besloten deel van onze website. Sinds deze zomer krijgen nieuwe leden ook de eerder uitgegeven edities van De Fagot toegestuurd.

JAARVERSLAG

Wanneer dit artikel geschreven wordt, moet de jaarvergadering nog komen. Maar de leden hebben inmiddels het jaarverslag van de secretaris per post of per e-mail ontvangen. Niet-leden kunnen het jaarslag downloaden vanaf onze website: www.fagotclub.nl, doorklikken naar de pagina "Vereniging". De link erheen staat rechts boven op de voorpagina.

CONCOURS

Voor de derde keer is het FagotConcours gehouden. Elders in dit blad staat erover een apart verhaal. Van de zomer was het nog spannend of er zich voldoende deelnemers zouden melden. Maar op de sluitingsdatum stonden twaalf namen op de lijst. Dank aan de collega-bestuursleden die nog eens hebben "geronseld", de e-mails aan docenten leverde ook extra aandacht op. Het was spannend in het voortraject. Mede dank zijn de inspanning van diverse mensen: leden als medeorganisator en hulp op de dag zelf, het personeel van het Utrechtse conservatorium, de juryleden en het vertrouwen van het bestuur is het voor ondergetekende een prachtige dag geworden.

RIETENCURSUS

Het bestuur wil graag weten hoe groot de belangstelling is voor een rietencursus. De cursus gaat voornamelijk over afwerken, speelbaar maken en houden van rieten. Om dat goed te doen is kennis van de opbouw van een riet noodzakelijk. In een eendaagse rietencursus komen daarom beide aspecten aan de orde. Zij die belangstelling hebben kunnen zich melden bij Berdien Machiels: berdien.machiels@fagotclub.nl. Ook docenten die de cursus voor hun leerlingen willen boeken, kunnen zich bij Berdien melden.

BESTUUR

Op de jaarvergadering van 27 november 2010 zijn bestuursverkiezingen geweest. Omdat deze tekst eerder wordt geschreven, kan natuurlijk niet over de uitkomst van de stemmingen vooruit gelopen worden. Zelf heb ik me weer kandidaat gesteld. Daarbij heb ik in het bestuur aangegeven, dat dit voor mij de laatste periode van drie jaar zal zijn. Ik ben sinds de oprichting van FagotClub Nederland in het bestuur actief. Het is goed, dat er straks een nieuwe secretaris en een webmaster komt. Door mijn luxe situatie van prepensioen heb ik veel werk op mij genomen: secretariaat, website, organisatie, contacten met andere organisaties. Al dit werk hoeft in de toekomst niet door één persoon gedaan te worden. Webmaster en organisatie hoeven ook niet vanuit een bestuursfunctie te gebeuren.

- Wil je meer weten over het werk? Vraag het mij: hennie.stempher@fagotclub.nl.
- Heb je belangstelling en tijd en de nodige handigheid voor bestuurswerk? Meld het Thomas Oltheten: thomas.oltheten@fagotclub.nl.

CONTRIBUTIE

De contributie voor het verenigingsjaar 2010-2011 zal plaatsvinden in januari / februari a.s.

FagotAtelier Maarten Vonk

Spaarnestraat 43
3812 HB Amersfoort
The Netherlands
T +31-33-4616334
F +31-33-4612546
E info@fagot.nl
W www.fagot.nl